

DİL EĞİTİMİNDE OKUNABİLİRLİK ARAŞTIRMALARI I

EDİTÖR

Dr. Öğr. Üyesi Mahir KAVUN

© Copyright 2025

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN

978-625-375-759-5

Kitap Adı

Dil Eğitiminde Okunabilirlik Araştırmaları I

Editör

Mahir KAVUN

Yayın Koordinatörü

Yasin DİLMEN

Sayfa ve Kapak Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Yayıncı Sertifika No

47518

Baskı ve Cilt

Vadi Matbaacılık

Bisac Code

EDU029080

DOI

10.37609/akya.3901

Kütüphane Kimlik Kartı

Dil Eğitiminde Okunabilirlik Araştırmaları I / ed. Mahir Kavun.

Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2025.

196 s. : şekil, tablo. ; 160x235 mm.

Kaynakça var.

ISBN 9786253757595

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A Yenışehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

*Sadece metinlerin değil insanların da “okunabilir”
olduęuna beni inandıran Zeynepè...*

ÖN SÖZ

Okuma, çocukluktan itibaren bireye eşsiz deneyimler kazandırabilecek en kolay ve en ucuz yollardan biridir. Okuma eylemiyle yeni bilgiler edinen birey, önce sorgulamaya daha sonra da araştırmaya başlar. Bu eylem, metinler aracılığıyla gerçekleştirilir. Kişilerin üst düzeyde fayda elde edebilmesi için metinlerin okunabilirlik seviyelerinin bireyin yaş ve eğitim düzeyine uygun olması gerekir.

Sayın Hocam Prof. Dr. Osman MERT, bir ders sırasında; “Okumuyorsanız beynin ölümü gerçekleşmiştir.” demişti. Bu güzel sözü zamanla “İnsansa okur.” şeklinde tamamlamama vesile olan bütün yazar, yayınevi ve kitaplara hayatımın büyük bir kısmını borçlu olduğumu ifade etmeliyim.

2011 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği bölümünde öğrenci iken Öğr. Gör. Kadir YALINKILIÇ hocam sayesinde okunabilirlik konusu ile tanıştım. İlk başta sayısal ifadeler ve matematiksel işlemler zorlayıcı gelse de bu konu üzerine araştırma yapmak, o günden beri ilgimi çekmeye devam etmiştir. Bu zaman zarfında okuduğum bazı kitaplarla ilgili; “Cümleler o kadar uzun ki cümlenin sonuna geldiğimde başını hatırlamıyorum.” gibi düşünceler zihnimde belirliyordu. Bu düşünceler, bana okunabilirliğin her metin için önemli bir unsur olduğunu ve bu konu üzerine yoğunlaşılması gerektiğini gösterdi. “Dil Eğitiminde Okunabilirlik Araştırmaları I” adlı bu kitap, söz konusu düşüncelerin bir ürünü olarak vücut buldu.

“Dil Eğitiminde Okunabilirlik Araştırmaları I”ın yeni araştırmalar doğrultusunda diğer ciltleriyle birlikte yoluna devam etmesi, en büyük temennilerimden biridir.

Bugünlere gelmemde ve dolayısıyla bu kitabın ortaya çıkmasında katkısı olan pek çok kişiden söz edebilirim. Ancak özellikle Öğr. Gör. Dr. Kadir YALINKILIÇ’a; yüksek lisans tez danışmanım Prof. Dr. Cafer ÖZDEMİR’e ve doktora tez danışmanım Prof. Dr. Osman MERT’e, “Mahir” olmamdaki katkıları için teşekkürlerimi sunarım.

Hazırladıkları bölümlerle bu kitabın doğmasına vesile olan bölüm yazarlarına çok teşekkür ederim.

Yazdıklarınızın ve okuduklarınızın “okunabilir” olması dileğiyle...

Dr. Öğr. Üyesi Mahir KAVUN

Editör

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1	Okunabilirlik Kavramı 1 <i>Ahmet KARABULUT</i> <i>Özgür BASTABAN</i>
Bölüm 2	Okunabilirliği Artırma Yöntem ve Uygulamaları..... 9 <i>Pakize URFALI DADANDI</i>
Bölüm 3	Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni'ne Göre Okunabilirlik Ölçütleri 31 <i>Oğuzhan OĞUZTÜRK</i>
Bölüm 4	Okunabilirlikle İlgili Yurt Dışındaki Çalışmaların Bibliyometrik Analizi 55 <i>Bekir Sıddık KILIÇ</i>
Bölüm 5	Türkçe Eğitiminde Okunabilirlik Konusunda Yapılmış Tezlerin Sonuç ve Önerilerine Dair Bir İnceleme 75 <i>Meryem GÜLER</i>
Bölüm 6	Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Türkçe Eğitimi Materyallerinde Okunabilirlik: 2019 ve 2024 5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Karşılaştırılması 95 <i>Aslı MADEN</i> <i>Abdulvahap AVŞAR</i>
Bölüm 7	Yerli Çocuk Edebiyatı Eserlerinde Okunabilirlik: Yayınevi Yaş Grubu Önerileriyle Tutarlılık Üzerine Bir İnceleme 107 <i>Yunus ŞAKİROĞLU</i>
Bölüm 8	Cahit Zarıfoğlu'nun Gülücük Çocuk Kitapları Setinin Okunabilirlik Açısından İncelenmesi 117 <i>Orhan ÖZEN</i>
Bölüm 9	9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Metinlerin Okunabilirliği 129 <i>Ayşegül KAYAR MUSLU</i>

İçindekiler

Bölüm 10	Yedi İklim C1-C2 Ders Kitaplarının Okunabilirlik Bağlamında İncelenmesi.....	157
	<i>Ahmet KARABULUT</i>	
	<i>Özgür BASTABAN</i>	
Bölüm 11	Mert Arık'ın Çocuk Kitaplarının Okunabilirlik Yönünden Değerlendirilmesi	175
	<i>Ömer BATMAZ</i>	

YAZARLAR

Doç. Dr. Ahmet KARABULUT
Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Öğr. Gör. Dr. Ayşegül KAYAR MUSLU
Bayburt Üniversitesi Rektörlük

Doç. Dr. Aslı MADEN
Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Dr. Orhan ÖZEN
Erzurum İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Doç. Dr. Pakize URFALI DADANDI
Yozgat Bozok Üniversitesi Eğitim
Fakültesi

Öğr. Gör. Oğuzhan OĞUZTÜRK
Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Türkçe
Öğretimi Uygulama ve Araştırma
Merkezi

Dr. Öğr. Üyesi Bekir Sıddık KILIÇ
Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Kilisli
Muallim Rıfat Eğitim Fakültesi

Arş. Gör. Özgür BASTABAN
Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Meryem GÜLER
Kahramanmaraş Sütçü İmam
Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Abdolvahap AVŞAR
Bilim Uzmanı, Yunus Emre Enstitüsü

Dr. Öğr. Üyesi Yunus ŞAKİROĞLU
Muş Alparslan Üniversitesi, Eğitim
Fakültesi

Ömer BATMAZ
Yüksek Lisans Öğrencisi, Bayburt
Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Türkçe Eğitimi BD.

BÖLÜM 1

OKUNABİLİRLİK KAVRAMI

Ahmet KARABULUT¹
Özgür BASTABAN²

GİRİŞ

Bilim ve teknolojiye yaşanan gelişmeler, bütün alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da değişimlere ve yeniliklere kapı aralamıştır. Çünkü eğitim sistemlerinin en temel amacı içinde bulunulan çağın gereksinimlerine uygun bireyler yetiştirmektir (Bacakoglu, 2022). Bu amacın gerçekleşmesi, eğitim sisteminin ve bu süreçte kullanılacak olan materyallerin niteliğine bağlıdır.

Eğitim sistemimizin özellikle de Türkçe, Edebiyat, Tarih, Sosyoloji, Felsefe gibi disiplinlerin en önemli kaynağı ders kitaplarıdır. Ders kitaplarında yer alan metinler, eğitim materyalleri bağlamında en fazla işleve sahip olan (Güneş, 2013) kavramlar olarak tanımlanmaktadır. Ders kitaplarının temel amacı, belirlenen kazanımlar doğrultusunda öğrencilere kazandırılması gereken bilgi, beceri, tutum ve davranışların aktarımını sağlamaktır. Bu bağlamda ders kitaplarının niteliği, öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerine ve yeni bakış açıları geliştirebilmelerine ne ölçüde katkı sunduklarına bağlıdır. Bu işlevsellik, ders kitaplarında özellikle dil ve anlatım açısından daha açık ve anlaşılır bir yaklaşımın tercih edilmesini zorunlu kılmaktadır. Ders kitaplarının dili; cümleler arasında anlamlı ve doğru bağlar kurabilmeli, kullanılan kelimeleri açık ve anlaşılır kılmalı, konu ve içeriğe uygun bir anlatım dili benimsemelidir. Ayrıca, kitaplarda kullanılan dil özelliklerinin eski ve yeni bilgileri birbirine tutarlı biçimde bağlayarak bir metni kabul edilebilir kılan tüm ölçütleri karşılaması beklenir.

Bu noktadan bakıldığında ders kitaplarını oluşturan metinlerin de bu nitelikleri haiz olması beklenir. Bunlardan biri de okunabilirlik kavramıdır. Okunabilirlik, bir metnin okuyucu tarafından kolaylıkla anlaşılabilme düzeyini belirleyen dilsel ve yapısal özelliklerin tümünü ifade eder. Metinlerin dil bilgisel karmaşık-

¹ Doç. Dr., Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi, ahmetkarabulut@bayburt.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-2577-841X

² Arş. Gör., Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi, ozgurbastaban@bayburt.edu.tr, ORCID iD: 0009-0005-3386-5072

KAYNAKLAR

- Akbaş, B., & Aksoy, E. (2024). Sevim Ak hikayelerinin okunabilirlik açısından değerlendirilmesi. *Nizip Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 62-73.
- Akbulut, A. S. (2022). İnternet ortamındaki şeffaf plak tedavisi ile ilgili bilgilerin okunabilirlik analizi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Dış Hekimliği Dergisi*, 4(1), 7-11.
- Anderson, R. C., Hiebert, E. H., Scott, J. A., & Wilkinson, I. A. G. (1985). *Becoming a nation of readers: the report of the commission on reading*. National Institute of Education.
- Ay, İ. E., & Duranoğlu, Y. (2022). Göz damlası prospektüslerinin okunabilirlik düzeyinin değerlendirilmesi. *Anatolian Clinic the Journal of Medical Sciences*, 27(1), 55-59.
- Bacakoğlu, T. Y. (2022). Türkiye’de yetişkin eğitimi tarihine genel bir bakış. *Temel Eğitim*, (14), 18-29.
- Bailin, A., & Grafstein, A. (2016). *Readability: Text and context*. Palgrave Macmillan.
- Collins-Thompson, K. (2014). Computational assessment of text readability: A survey of current and future research. *ITL-International Journal of Applied Linguistics*, 165, 97-135.
- Crossley, S. A., Allen, D. B., & McNamara, D. S. (2011). Text readability and intuitive simplification: A comparison of readability formulas. *Reading in a Foreign Language*, 23(1), 84-101.
- Çarkıt, C., & Bahadır, H. İ. (2022). Ortaokul Türkçe ders kitapları millî mücadele ve Atatürk teması metinlerinin okunabilirlik düzeyleri üzerine bir inceleme. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 11(1), 103-111.
- Çetinkaya, G. (2010). *Türkçe metinlerin okunabilirlik düzeylerinin tanımlanması*. [Yayımlanmamış doktora tezi], Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çıplak, G., & Balci, A. (2022). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik özelliğinin incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (30), 170-187.
- DuBay, W. H. (2004). *The principles of readability*. Impact Information
- Güder, O., & Bilgen, M. (2021). Matematik Korsanları hikâye setinin okunabilirlik düzeyi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (60), 273-301.
- Güneş, F. (2013). Türkçede metin öğretimi yerine metinle öğrenme. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (11), 603-637.
- Just, M. A., & Carpenter, P. A. (1987). *The psychology of reading and language comprehension*. Allyn & Bacon.
- Karatay, H., & Güngör, K. K. B. H. (2024). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik ve anlaşılabilirliği. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(6), 603-623.
- Kavun, M. (2023). Yusuf Asa’lın Patatesspor serisinde yer alan kitapların okunabilirliği. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 12(1), 178-193.
- Kavun, M., & Maden, A. (2024a). Türkiye’de okunabilirlik konusunda hazırlanan tezlerin araştırma eğilimi. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 824-837.
- Kavun, M., & Maden, S. (2024b). Türkiye’de okunabilirlik ile ilgili yayımlanmış makalelerin araştırma eğilimleri. *Mediterranean Educational Research Journal/Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 18(48).
- Kemiksiz, Ö. (2021). Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik düzeyleri. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(3), 973-992.
- Kirchner, G. J., Kim, R. Y., Weddle, J. B., & Bible, J. E. (2023). Can artificial intelligence improve the readability of patient education materials?. *Clinical Orthopaedics and Related Research*, 481(11), 2260-2267.
- Klare, G. R. (1963). *The measurement of readability*. Iowa State University Press.
- Lively, B. A., & Pressey, S. L. (1923). A method for measuring the vocabulary burden of textbooks. *Educational Administration and Supervision*, 9, 389-398.
- Momenaei, B., Wakabayashi, T., Shahlaee, A., Durrani, A. F., Pandit, S. A., Wang, K., Mansour, H. A., Abishek, R. M., Xu, D., Sridhar, J., Yonekawa, Y. & Kuriyan, A. E. (2023). Appropriateness

- and readability of ChatGPT-4-generated responses for surgical treatment of retinal diseases. *Ophthalmology Retina*, 7(10), 862-868.
- Moons, P., & Van Bulck, L. (2024). Using ChatGPT and Google Bard to improve the readability of written patient information: a proof of concept. *European Journal of Cardiovascular Nursing*, 23(2), 122-126.
- Rouhi, A. D., Ghanem, Y. K., Yolchieva, L., Saleh, Z., Joshi, H., Moccia, M. C., ... & Han, J. J. (2024). Can artificial intelligence improve the readability of patient education materials on aortic stenosis? A pilot study. *Cardiology and therapy*, 13(1), 137-147.
- Sezin, R. K., & Biçen, Ş. N. (2023). Ses Kısıklığı ile ilgili çevrim içi hasta bilgilendirme metinlerinin okunabilirlik ve kalite düzeyleri. *Journal of Ear Nose Throat and Head Neck Surgery*, 31(3).
- Sherman, L. A. (1893). *Analytics of literature: A manual for the objective study of English prose and poetry*. Ginn.
- Şakiroğlu, Y. (2020). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki öykülerin kelime-cümle uzunlukları ve okunabilirlik düzeyleri üzerine bir inceleme. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(6), 1827-1834.
- Taşdemir, İ. (2023). İnternet ortamındaki dişeti hastalığı ile ilgili bilgilerin okunabilirlik analizi. *Selcuk Dental Journal*, 10(1), 89-93.
- Thorndike, E. L. (1921). *The Teacher's Word Book*. Teachers College, Columbia University.
- Vogel, M., & Washburne, C. (1928). An objective method of determining grade placement of children's reading material. *The Elementary School Journal*, 28(5), 373-381.

BÖLÜM 2

OKUNABİLİRLİĞİ ARTIRMA YÖNTEM VE UYGULAMALARI

Pakize URFALI DADANDI¹

GİRİŞ

TÜİK'in 2024 yılı eğitim istatistikleri raporunda 6 yaş ve üzeri nüfusta okuma-yazma bilenlerin oranı %97,8 olarak açıklanmıştır. Bu oran 2008 yılında %91,8 olarak bildirilmiştir (TÜİK, 2024). Her iki rapora ait veriler birlikte değerlendirildiğinde okuma-yazma bilen bireylerin sayısının her geçen yıl arttığı görülmektedir. Bu durum 12 yıllık zorunlu bir eğitim-öğretim süreciyle ilgili olduğu kadar okuma-yazmaya duyulan ihtiyacın artmasıyla da oldukça ilişkilidir. Öyle ki 2024 yılında okuma bilen ama herhangi bir eğitim kurumundan mezun olmayan birey sayısı 7.461.239 olarak kaydedilmiştir (TÜİK, 2024). Özellikle yazılı kültüre geçişle birlikte okuma, bireylerin yaşamında gittikçe hayati bir beceri hâline gelmiştir. Sosyal etkileşimin arttığı günümüzde bireyler her geçen gün daha çeşitli okur-yazarlık becerilerine ihtiyaç duyar hale gelmektedir (Taylor, 2018). Toplumsal ve bireysel boyutta yaşanan bu gelişmeler neticesinde okumayla ilgili çalışmalar araştırmacıların ilgisini çekmiş ve halen de çekmeye devam etmektedir.

Başlangıçta okumanın nasıl gerçekleştiğine dair tartışmalar ön plandayken ilerleyen çalışmalar okumayla ilgili yeni kavramları okuma literatürüne kazandırmıştır. Bunlardan biri de okunabilirliktir. Genel anlamda yazılı bir metnin okuyucu tarafından ne ölçüde kolay okunup anlaşılabilceğini ifade eden (Ateşman, 1997) okunabilirlik kavramı, metnin dilsel ve yapısal özelliklerine dayanarak kolay ya da zor anlaşılır olması hakkında nicel veriler sunar (Zorbaz, 2007). Bir başka ifadeyle bir metnin okunabilirliği hedef kitlesi olan okuyucu grubunun yaşına, ön bilgilerine, sözcük dağarcığına, bilişsel, sosyal ve duyuşsal özelliklerine uygun olmasıyla ilişkilidir (Baş ve İnan Yıldız, 2015). Hedef kitlesi tarafından okunabilir olmayan bir metin okunsa dahi okumanın nihai hedefi olan anlama gerçekleşmez. Bu yüzden metinlerden anlam kurmayı ifade eden okuma (Akyol, 2005, s.1) sürecinin başarılı bir şekilde ilerlemesi için okunabilirlik önemli bir

¹ Doç. Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi Eğitim Fakültesi, pakizeurfali@gmail.com
ORCID iD: 0000-0002-8364-9408

nik, dijital metinlerin de okunabilirliğine yönelik araştırmalar ortaya yeni bakış açıları koyacaktır. Böylece farklı ortamlarda hazırlanan metinlerin okunabilirliğine yönelik daha ayrıntılı bilgilere ulaşılabilecektir.

SONUÇ

Okunabilirlik, bir metnin okuyucu tarafından ne derece kolay anlaşılabilirliğini ve takip edilebilirliğini ortaya koyan önemli bir göstergedir. Eğitim düzeylerinin yükselmesi, bilgiye erişimin dijitalleşmesi ve bireylerin okuma ihtiyaçlarının çeşitlenmesiyle birlikte, metinlerin okunabilirliği hem bireysel hem de toplumsal boyutta daha da önemli hâle gelmiştir. Özellikle eğitim materyalleri başta olmak üzere tüm yazılı içeriklerin, hedef kitlenin yaş, bilişsel gelişim, ön bilgi ve ilgi düzeyleri göz önünde bulundurularak hazırlanması; okuryazarlık becerilerinin gelişimi açısından kritik bir gerekliliktir. Bu doğrultuda, okunabilirliğin yalnızca metnin sözcük ve tümce yapılarının nicel ölçümlerine indirgenemeyeceği, aynı zamanda metnin içeriği, düzeni, türü, okuyucunun bilgi birikimi ve bağlamsal etmenler gibi çok yönlü bir bakış açısıyla ele alınması gerekliliği açıktır. Formüller, metinlerin yapısal zorluk düzeylerini belirlemede işlevsel sonuçlar sunsa da metinden anlam kurma sürecine yönelik anlamlı bilgiler vermez. Bu nedenle, okunabilirliği artırmak amacıyla yapılacak çalışmaların hem metne hem de okuyucuya dair çok boyutlu bir yaklaşımı içermesi gerekmektedir. Metinlerin okunabilirliğini artırmak özellikle eğitim ortamlarında onları yalnızca bilgi aktaran araçlar olmaktan çıkarak öğrenmeyi destekleyen, bireyin düşünme, anlama ve yorumlama becerilerini geliştiren birer kaynak hâline gelmesini de destekleyecektir. Bu yüzden okunabilirlik hem metin üreticileri hem de eğitimciler açısından dikkate alınması gereken temel ölçütlerden biri olmaya devam edecektir.

KAYNAKLAR

- Akyol, H. (2005). *Türkçe ilk okuma yazma öğretimi* (4. baskı). PegemA Yayıncılık.
- Akyol, H. (2008). *Yeni programa uygun Türkçe öğretim yöntemleri*. Kök Yayıncılık.
- Alpan, G. (2004). Ders kitaplarındaki grafik tasarımının öğrenci başarısına ve derse ilişkin tutumlarına etkisi [Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. YÖK Ulusal Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr>
- Anderson, R. C., & Pearson, P. D. (1984). A schematheoretic view of reading comprehension. In P. D. Pearson (Ed.), *Handbook of reading research* (Vol. 1, pp. 255–291). Longman.
- Ateşman, E. (1997). Türkçede okunabilirliğin ölçülmesi. *Dil Dergisi*, 58, 71–74.
- Baş, B., & Yıldız, F. İ. (2015). 2. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin okunabilirlik açısından incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1).
- Bergen, E., Vasalampi, K., & Torppa, M. (2021). How are practice and performance related? Development of reading from age 5 to 15. *Reading Research Quarterly*, 56(3), 415–434.
- Bezirci, B., & Yılmaz, A. E. (2010). Metinlerin okunabilirliğinin ölçülmesi üzerine bir yazılım kü-

- tüphanesi ve Türkçe için yeni bir okunabilirlik ölçütü. *Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Fen ve Mühendislik Dergisi*, 12(3), 49–62.
- Çetinkaya, G. (2010). Türkçe metinlerin okunabilirlik düzeylerinin tanımlanması ve sınıflandırılması [Yayımlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr>
- Çıplak, G., & Balcı, A. (2022). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik özelliğinin incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (30), 170–187.
- Dale, E., & Chall, J. S. (1949). The concept of readability. *Elementary English*, 26(1), 19–26.
- Dreyer, L. G. (1984). Readability and responsibility. *Journal of Reading*, 27(4), 334–338.
- Dubay, W. H. (2004). *The principles of readability*. ERIC. Erişim tarihi 14 Mayıs 2025, <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED490073.pdf>
- Durukan, E. (2014). Metinlerin okunabilirlik düzeyleri ile öğrencilerin okuma becerileri arasındaki ilişki. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(3), 68–76.
- Garcia, J. R., & Cain, K. (2014). Decoding and reading comprehension: A metaanalysis to identify which reader and assessment characteristics influence the strength of the relationship in English. *Review of Educational Research*, 84(1), 74–111.
- Guthrie, J. T., & Klauda, S. L. (2015). Engagement and motivational processes in reading. In P. Afflerbach (Ed.), *Handbook of individual differences in reading: Reader, text and context* (pp. 41–53). Routledge.
- Güneş, F. (2013). *Türkçe öğretimi: Yaklaşım ve modeller*. PegemA.
- Hanson, S., & Padua, J. F. M. (2011). *Teaching vocabulary explicitly*. Pacific Resources for Education and Learning.
- Hirsch, E. D. (2003). Reading comprehension requires knowledge of words and the world: Scientific insights into the fourthgrade slump and the nation's stagnant comprehension scores. *American Educator*, 27(1), 1–14.
- Johnston, P. H., & Pearson, P. D. (1982). *Prior knowledge, connectivity, and the assessment of reading comprehension* (Center for the Study of Reading Technical Report No. 245). Center for the Study of Reading.
- Kalyoncu, R., & Memiş, M. (2024). Türkçe için oluşturulmuş okunabilirlik formüllerinin karşılaştırılması ve tutarlılık sorgusu. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 12(2), 417–436.
- Kavun, M. (2023). Yusuf Asa'nın Patatespor serisinde yer alan kitapların okunabilirliği. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 12(1), 178–193. <https://doi.org/10.7884/teke.5679>
- Kavun, M., & Maden, S. (2024). Türkiye'de okunabilirlik ile ilgili yayımlanmış makalelerin araştırma eğilimleri. *Mediterranean Educational Research Journal/Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 18(48), 38–57. <https://doi.org/10.29329/mjer.2024>.
- Kintsch, W., & Kintsch, E. (2005). Roles of motivation and engagement in reading comprehension assessment. In S. G. Paris & S. A. Stahl (Eds.), *Children's reading comprehension and assessment* (pp. 187–214). Lawrence Erlbaum Associates.
- Lehr, F., Osborn, J., & Hiebert, E. H. (2004). *A focus on vocabulary*. Pacific Resources for Education and Learning.
- Matsumoto, D. (2009). *The Cambridge dictionary of psychology*. Cambridge University Press.
- MEB. (2006). *İlköğretim 1–5. Türkçe ders kitaplarının hazırlanmasında dikkat edilmesi gereken hususlar* (Tebliğ No. 2589). Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB. (2021). *Ders kitaplarında okunabilirlik*. Ders Kitapları ve Öğretim Materyalleri Daire Başkanlığı.
- MEB. (2023). *Taslak ders kitabı ve eğitim araçları ile bunlara ait elektronik içeriklerin incelenmesinde değerlendirilmeye esas olacak kriterler ve açıklamaları*. <https://kitapinceleme.meb.gov.tr/Değerlendirmeye%20Esas%20Olacak%20Kriterler%20ve%20Açıklamaları.pdf>
- Reynolds, W., & Miller, G. (Eds.). (2005). *Handbook of psychology: Educational psychology* (Vol. 7, pp. 23–46). John Wiley & Sons.
- Oakhill, J., Cain, K., & Elbro, C. (2015). *Understanding and teaching reading comprehension: A hand-*

- book. Routledge.
- Okur, A., & Arı, G. (2013). 6., 7., 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirliği. *İlköğretim Online*, 12(1), 202–226.
- Özçetin, K., & Karakuş, N. (2020). 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik yönünden incelenmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 5(1), 175–190.
- Özdemir, S. (2016). Beşinci sınıf Türkçe ders kitabındaki öyküleyici ve bilgilendirici metinlerin okunabilirlik durumu. *Sınırsız Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 1(1), 33–46.
- Özdemir, S. (2019). *Kuramdan uygulamaya Türkçe ders kitabı incelemeleri*. Anı Yayınları.
- Priebe, S. J., Keenan, J. M., & Miller, A. C. (2012). How prior knowledge affects word identification and comprehension. *Reading and Writing*, 25(1), 131–149.
- Sternberg, R. J. (1985). Implicit theories of intelligence, creativity, and wisdom. *Journal of Personality and Social Psychology*, 49(3), 607.
- Sternberg, R. J. (2003b). Contemporary theories of intelligence. In W. Reynolds & G. Miller (Eds.), *Handbook of psychology: Educational psychology* (Vol. 7, pp. 23–46). John Wiley & Sons.
- Şakiroğlu, Y. (2020). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki öykülerin kelime–cümle uzunlukları ve okunabilirlik düzeyleri üzerine bir inceleme. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(6), 1827–1834.
- Taboada, A., Tonks, S. M., Wigfield, A., & Guthrie, J. T. (2009). Effects of motivational and cognitive variables on reading comprehension. *Reading and Writing*, 22, 85–106.
- Tarchi, C. (2017). Comprehending and recalling from text: The role of motivational and cognitive factors. *Issues in Educational Research*, 27(3), 600–619.
- Taylor, S. (2018). *Reading for meaning: A guide to the research on bestpractice teaching of comprehension in today's world*. Erişim tarihi 20 Temmuz 2019, https://www.oup.com.au/__data/assets/pdf_file/0020/127622/PRIM_RFC_Whitepaper_Brochure_digital-V2.0.pdf
- Trapman, M., Van Gelderen, A., Van Steensel, R., Van Schooten, E., & Hulstijn, J. (2014). Linguistic knowledge, fluency and meta-cognitive knowledge as components of reading comprehension in adolescent low achievers: Differences between monolinguals and bilinguals. *Journal of Research in Reading*, 37(1), 3–21.
- TÜİK. (2024). *Ulusal eğitim istatistikleri*. <https://nip.tuik.gov.tr/?value=EgitimDurumu>
- Wigfield, A., & Tonks, S. (2004). The development of motivation for reading and how it is influenced by CORI. In J. T. Guthrie, A. Wigfield, & K. C. Perencevich (Eds.), *Motivating reading comprehension: Conceptoriented reading instruction* (pp. 249–272). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Woolley, G. (2011). *Reading comprehension: Assisting children with learning difficulties*. Springer.
- Zorbaz, K. (2007). Türkçe ders kitaplarındaki masalların kelime–cümle uzunlukları ve okunabilirlik düzeyleri üzerine bir değerlendirme. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 3(1), 87–101.

BÖLÜM 3

TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİMİNDE DİLLER İÇİN AVRUPA ORTAK BAŞVURU METNİ'NE GÖRE OKUNABİLİRLİK ÖLÇÜTLERİ

Oğuzhan OĞUZTÜRK¹

GİRİŞ

Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni, (Avrupa Konseyi/D-AOBM) yayımlandığı 2001 yılından bu yana, dil eğitimi alanında başlıca referans metinlerden biri olarak kabul edilmiştir. Başvuru metninin amacı, ikinci ya da yabancı dil öğretiminde yeterlik kavramını, gerçek yaşam görevlerine dayalı ve kullanıcı odaklı bir yaklaşımla somutlaştırmaktır. Bu görevi yerine getirmeyi amaçlarken başvurduğu kaynakların başında metinler gelir. İkinci dil öğretiminde gerek öğretim gerekse ölçme ve değerlendirme süreçlerinde, metin seçimi ve metinlerin seviyelere göre uygun zorluk düzeylerinin belirlenmesi, öğrenme sürecinin verimliliğini ve başarısını doğrudan etkileyen kritik faktörlerden biri olarak görülmektedir. Bu bağlamda günümüzde dil eğitimi alanında, öğrencilerin dil yeterlik seviyelerine uygun metinlerin belirlenmesi ve bu metinlerin okunabilirlik düzeylerinin objektif kriterlerle göre değerlendirilmesi ihtiyacı giderek artmaktadır. Özellikle metinlerin taşıdığı sözcük, yapı, söz dizim, biçim, boyut vs. gibi birtakım özellikler okunabilirliği ve dolayısıyla anlaşılabilirliği doğrudan etkileyebilecek potansiyele sahiptir. Dolayısıyla ikinci dil öğretimi süreçleri için hazırlanacak metinlerin Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni standartlarına ve tanımlayıcılarına göre hazırlanması, metinlerin okunabilirlik bakımından uygunluğunun sağlanması, öğrenme hedeflerine ulaşılması açısından büyük önem taşımaktadır.

Okunabilirlik, bir metnin hedef kitle tarafından ne derece kolay anlaşılabilir olduğunu gösteren temel bir ölçüttür. Bu kavram, sadece sözcük bilgisi ve cümle yapısı gibi dilbilimsel unsurları değil, aynı zamanda metnin içerik organizasyonu, konu tutarlılığı ve söylem yapısı gibi üst dilbilimsel özellikleri de kapsar. Bu doğrultuda, metin seçim sürecinin sistematik bir yaklaşımla ele alınması ve bu

¹ Öğr. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi, oguzhanoguzturk@cumhuriyet.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-9492-6757

sındadır. İkinci dil öğretiminin temel amacı, dil öğrencilerinin hedef dilde etkili ve yetkin bir şekilde iletişim kurabilme becerileri kazanmalarını sağlamaktır. Bu süreçte, dil öğrencilerine sunulan yazılı materyallerin seviyelere göre uygunluğu ve anlaşılabilirliği öğrenme süreci çıktılarına ulaşabilme noktasında kritik bir öneme sahiptir. D-AOBM’de dil yeterlilik düzeyleri A1’den C2’ye kadar farklılaşmakta ve her seviyede farklı karmaşıklıkta metinlerin anlaşılması beklenmektedir. Metinler oluşturulurken veya seçilirken dilsel karmaşıklık, söz dizimi, cümle yapısı, içeriğin işlenme biçimi, görev odaklı etkileşim, kültürlerarası ve çok dilli yaklaşımlar, strateji kullanımı, kıyasa dayalı yöntemler, aracılık stratejileri gibi faktörlerin gözetilmesi CEFR/D-AOBM temelli yapılandırılmış okunabilirlik pedagojilerinin gelişimine katkı sağlamakla birlikte dil öğrencilerinin okuma becerilerini hem etkin hem de anlamlı biçimde geliştirerek dil yeterliklerini üst düzeye taşıyabilmelerine imkân sağlayabilecektir.

KAYNAKLAR

- About Readability. (2020). Readable. <https://readable.com/readability/>
- Acar, A., & İşisağ, K. U. (2017). Readability and comprehensibility in translation using reading ease and grade indices. *International Journal of Comparative Literature and Translation Studies*, 5(2), 47-52. <https://doi.org/10.7575/aiac.ijclts.v.5n.2p.47>
- Alderson, J. C. (2000). *Assessing Reading*. Cambridge University Press.
- Ateşman, E. (1997). Türkçede okunabilirliğin ölçülmesi. *Ankara Üniversitesi TÖMER Dil Dergisi*, 58, 71-84.
- Avrupa Konseyi. (2001). *Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni: Öğrenme, öğretme, değerlendirme* (Türkçe çev.). TELC.
- Avrupa Konseyi. (2020). *Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni: Öğrenme, öğretme ve değerlendirme - Tamamlayıcı Cilt*. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Bailin, A., & Grafstein, A. (2016). *Readability: Text and context*. Palgrave Macmillan.
- Barzilay, R., & Lapata, M. (2008). Modeling local coherence: An entity-based approach. *Computational Linguistics*, 34(1), 1-34. <https://doi.org/10.1162/coli.07-034-R2>
- Beinborn, L., Zesch, T., & Gurevych, I. (2014). Readability for foreign language learning: The importance of cognates. *Transactions of the Association for Computational Linguistics*, 2, 473-486. https://doi.org/10.1162/tac1_a_00194
- Bruce, B., & Rubin, A. (1988). Readability formulas: Matching tool and task. In A. Davison & G. M. Green (Eds.), *Linguistic complexity and text comprehension* (pp. 5-22). Lawrence Erlbaum Associates.
- Carrell, P. L. (1987). Readability in ESL. *Reading in a Foreign Language*, 4(1), 21-40.
- Celce-Murcia, M., & Larsen-Freeman, D. (1999). *The Grammar Book: An ESL/EFL Teacher's Course* (2nd ed.). Heinle & Heinle.
- Crossley, S. A., Allen, D. B., & McNamara, D. S. (2011). Text readability and intuitive simplifications: A comparison of readability formulas. *Reading in a Foreign Language*, 23(1), 84-101.
- Crossley, S. A., Greenfield, J., & McNamara, D. S. (2008). Assessing text readability using cognitively based indices. *TESOL Quarterly*, 42(3), 475-493. <https://doi.org/10.1002/j.1545-7249.2008.tb00115.x>
- Dale, E., & Chall, J. S. (1949). The concept of readability. *Elementary English*, 26, 19-26.
- Flesch, R. (1979). How to write plain English. <http://www.mang.canterbury.ac.nz/courseinfo/AcademicWriting/Flesch.htm>

- Flesch, R. F. (1949). A new readability yardstick. *Journal of Applied Psychology*, 32(3), 221-233.
- Fry, E. (2002). Readability versus leveling. *The Reading Teacher*, 56(3), 286-291.
- Gunning, T. G. (2003). The role of readability in today's classrooms. *Topics in Language Disorders*, 23(3), 175-189.
- Heilman, M., Collins-Thompson, K., Callan, J., & Eskenazi, M. (2008). An analysis of statistical models and features for reading difficulty prediction. In *Proceedings of the 2007 Conference on Empirical Methods in Natural Language Processing* (pp. 193-202). Association for Computational Linguistics. <https://doi.org/10.3115/1613715.1613744>
- Hu, M., & Nation, P. (2000). Unknown vocabulary density and reading comprehension. *Applied Linguistics*, 21(2), 269-289.
- Kasule, D. (2009). Textbook readability and ESL learners. *Reading and Writing*, 1, 64-76.
- Kavun, M., & Mert, O. (2023). *Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında hazırlanan doktora tezlerinin özetleri üzerinden okunabilirliğinin değerlendirilmesi*. G. Ekmekçi Açan (Ed.), *Yabancılar Türkçe öğretimi üzerine güncel araştırmalar* (ss. 17-36). Sonçağ Akademi.
- Kavun, M., & Maden, S. (2024a). Türkiye'de Okunabilirlik ile İlgili Yayımlanmış Makalelerin Araştırma Eğilimleri. *Mediterranean Educational Research Journal/Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 18(48).
- Kavun, M., & Maden, A. (2024b). Türkiye'de okunabilirlik konusunda hazırlanan tezlerin araştırma eğilimi. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 824-837. <https://doi.org/10.32321/cutad.1501929>
- Klare, G. R. (1952). Measures of the readability of written communication: An evaluation. *Journal of Educational Psychology*, 43(7), 385-399.
- Klare, G. R. (1963). *The measurement of readability*. Iowa State University Press.
- Laposhina, A. N., & Lebedeva, M. Y. (2021). Textometr: an online tool for automated complexity level assessment of texts for Russian language learners. *Russian Language Studies*, 19(3), 331-345. <https://doi.org/10.22363/2618-8163-2021-19-3-331-345>
- Laposhina, A. N., Veselovskaya, T. S., Lebedeva, M. Y., & Kupreshchenko, O. F. (2018). Automated Text Readability Assessment For Russian Second Language Learners. In *Computational Linguistics and Intellectual Technologies: Proceedings of the International Conference "Dialogue 2018"*, Issue 17 (24) (pp. 396-406).
- Laroche, J. M. (1979). Readability measurement for foreign language materials. *System*, 7(2), 131-135.
- Laufer, B., & Nation, P. (1999). A vocabulary-size test of controlled productive ability. *Language Testing*, 16(1), 33-51. <https://doi.org/10.1177/026553229901600103>
- McLaughlin, G. H. (1969). SMOG grading—a new readability formula. *Journal of Reading*, 12(8), 639-646.
- Moldstad, J. A. (1954). Readability formulas and film grade-placement. *Audio-Visual Communication Review*, 2(2), 99-108.
- Rahmawati, L. E., & Sulistyono, Y. (2021). Assessment and evaluation on text readability in reading test instrument development for BIPA-1 to BIPA-3. *Asian Journal of University Education*, 17(3), 52-57. <https://doi.org/10.24191/ajue.v17i3.14522>
- Readability formulas. (n.d.). Readable. <https://readabilityformulas.com/>
- Readability tests. (n.d.). Siteimprove. <https://help.siteimprove.com/support/solutions/articles/80000448325-readability-tests>
- Richards, J. C., Platt, J., & Platt, H. (1992). *Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics*. Longman.
- Richards, J. C., & Schmidt, R. W. (2013). *Longman dictionary of language teaching and applied linguistics*. Routledge.
- Şahin, Z., Akbaş, K. A., & Tuğ, C. (2025). CEFR Standartlarına Dayalı Metin Hazırlığı: A. N. Laposhina ve M. Yu. Lebedeva'nın Geliştirdiği Textometr Aracının Kullanım Yöntemleri ve Rusça Öğretimine Faydaları. *Millî Eğitim*, 54(246), 733-758. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.1533973>

- Tangsakul, S., & Poonpon, K. (2024). Aligning Academic Reading Tests to the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR). *rEFlections*, 31(2), 614-638. <https://doi.org/10.61508/refl.v31i2.275057>
- The Gunning Fog Index. (n.d.). Readable. <https://readable.com/readability/gunning-fog-index/>
- The SMOG index. (n.d.). Readable. <https://readable.com/readability/smog-index/>
- Uchida, S., & Negishi, M. (2018). Assigning CEFR-J levels to English texts based on textual features. *Proceedings of APCLC 2018* (pp. 3–6). Kyushu University & Tokyo University of Foreign Studies.
- Zakaluk, B. L., & Samuel, S. J. (Eds.). (1988). *Readability: Its past, present, and future* (pp. 36-45). International Reading Association.

BÖLÜM 4

OKUNABİLİRLİKLE İLGİLİ YURT DIŞINDAKİ ÇALIŞMALARIN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ

*“Yaratan Rabb’inin adıyla oku!
Alak Suresi 1”.*

Bekir Sıddık KILIÇ¹

GİRİŞ

Okuma, eğitim öğretim süreçlerinin ilk kademelerinde başlayan ve hayatın her döneminde devam eden sürekli eylemlerdendir. “Okuma; sözcükleri, cümleleri veya bir yazıyı bütün unsurlarıyla görme algılama, kavrama ve anlamlandırma etkinliğidir” (Gündüz ve Şimşek, 2011, s. 13). Algılama, kavrama ve anlamlandırma faaliyetlerinin birlikte kullanılması okumanın sadece fiziksel boyutla sınırlı olmadığını göstermektedir. “Okuma becerisi fiziksel, duyuşsal ve zihinsel becerilerin birlikte kullanılmasını gerektiren üst düzey zihinsel bir etkinliktir” (Baştuğ vd., 2019, s. 1). “Okuma, dil kurallarına uyularak yazılmış iletişimleri, duyu organları yoluyla algılayıp kavramak, anlamlandırmak, yorumlamak, düşünce yürütmek ve yargıya varmaktır” (Göçer, 2018, s. 173). Okuma, bir anlam oluşturma sürecidir (Tompkins, 2021, s. 81). “Anlama, bir metnin anlamını bulma, onun üzerinde düşünme, nedenlerini araştırma, sonuçlar çıkarma ve değerlendirme biçimidir” (Coşkun ve Duran Baytar, 2021, s. 121). Okuma ile ilgili tanımlara bakıldığında, okumanın fiziksel bir süreçten çok anlama işlevi ön plana çıkmaktadır. Burada da okuma anlama sürecinde önemli rolü olan okunabilirlik kavramı dikkat çekmektedir. Okunabilirlik metnin okuyucu tarafından kolay ya da zor anlaşılır olma düzeyidir (Ateşman, 1997). “Okunabilirlik, metnin okunabilirlik formülleri aracılığıyla okuyucu düzeylerine yönelik değerlendirilmesidir” (Bora ve Arslan, 2021, s. 222). Kavun’a (2023) göre okunabilirliğin belirlenmesi, bir metnin zorluk düzeyi ve ait olduğu sınıf düzeyi hakkında bilgileri vermektedir.

Her metin okuruna göre farklı anlanabilir, yorumlanabilir. Aynı metin farklı okurlar üzerinde farklı izlenimler bırakabilir ki bu durum okunabilirlikle ilgili-

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Kilisli Muallim Rıfat Eğitim Fakültesi, bskilic@kilis.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-3959-1867

Akademik üretkenliğin yalnızca yayın sayısı ile değil, bu yayınların etki düzeyi ve zamana yayılan atıf dağılımlarıyla da değerlendirilmesi gerektiği, alana hem uzun süredir katkı sunan kıdemli araştırmacıların (ör. McNamara, Crossley) hem de son yıllarda yüksek etkiyle yayın yapan yeni kuşak araştırmacıların (ör. Li, Hai; Xing, Wanli) katkı sağladığı, ABD'nin hem yayın sayısı hem de toplam atıf ve ortalama atıf açısından güçlü konumu, küresel bilimdeki liderliğini sürdürdüğü çalışmada ulaşılan sonuçlar arasında yer almaktadır. Doğal dil işleme, yapay zekâ, eğitim ve dilbilim alanlarındaki akademik araştırma eğilimlerini ve anahtar kelime kullanımındaki değişimleri gösteren bulgularla özellikle 2010'lu yılların sonlarından itibaren yapay zekâ ve büyük dil modellerine olan ilginin kayda değer bir artış gösterdiği, aynı zamanda okuma anlama ve metin analizi gibi köklü alanlardaki araştırmaların devam ettiği saptanmıştır. Okunabilirlik araştırmalarının çok disiplinli doğasının olduğu, hesaplamalı dilbilimden pedagojiye, metin analizinden öğrenci özelliklerine kadar geniş bir yelpazeyi kapsayan okunabilirliğin hem teorik hem de pratik uygulamalara yönelik zengin bir araştırma potansiyeli sunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonuçlarından hareketle şu öneriler sunulabilir:

- Bu çalışmadaki veriler WoS veri tabanı ile sınırlandırılmıştır. Okunabilirlik ile ilgili çeşitli (Scopus vb.) veri tabanları üzerinden farklı araştırmalar yapıp karşılaştırmalar yapılabilir.
- Bu çalışmadaki veriler R Analizi ile sınırlandırılmıştır. Farklı analiz programları üzerinden analizler gerçekleştirilebilir.
- Bu çalışma performans analizi ile sınırlandırılmıştır. Bilimsel haritalama ile kavramsal yapı, entelektüel yapı ve sosyal yapı analizleri yapılabilir elde edilen bulgular karşılaştırılabilir.

KAYNAKLAR

- Aria, M., & Cuccurullo, C. (2017). Bibliometrix: an R-tool for comprehensive science mapping analysis. *Journal of Informetrics*, 11(4), 959-975. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2017.08.007>
- Ateşman, E. (1997). Türkçede okunabilirliğin ölçülmesi. *Ankara Üniversitesi TÖMER Dil Dergisi*, 58, 171-174.
- Bağcı, H. & Ünal, Y. (2013). İlköğretim 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik düzeyi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(3), 12-28.
- Baki, Y. (2019). Türkçe dersi 8. sınıf kitabındaki metinlerin okunabilirliği. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 30-46. <https://doi.org/10.31464/jlere.528298>
- Baş, B., & İnan Yıldız, F. (2015). 2. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin okunabilirlik açısından incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1). <https://doi.org/10.17860/efd.28285>
- Baştuğ, M., Hiğde, A., Çam, E., Örs, E., & Efe, P. (2019). Okuduğunu anlama becerilerini geliştirme stratejiler, teknikler, uygulamalar. Pegem Akademi. <https://doi.org/10.14527/9786052415504>
- Batur, Z., & Özcan, H. Z. (2020). Readability levels of texts in the sixth grade Turkish text books.

- Azerbaijan Journal of Educational Studies*, 690(1), 217-230. DOI: 10.29228/edu.103
- Bora, A. ve Arslan, M. A. (2021). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik yönünden incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 10(1), 222-236.
- Bozlak, Ü. G. (2018). 2016-2017 ve 2017-2018 eğitim ve öğretim yıllarında 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerin Uzun-Çetinkaya formülü ile okunabilirlik düzeyleri/ düzeylerinin incelenmesi. *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 14(6), 209-234.
- Coşkun, İ., & Duran Baytar, S. (2021). Okuduğunu anlama ve stratejiler. H. Anılan (Ed.), *Okuma ve okuduğunu anlama* içinde (s.121-142). Vizetek Yayıncılık
- Coşkun, K. (2021). Sekizinci sınıf Türkçe ders kitabındaki okuma metinlerinin okunabilirlik düzeyinin değerlendirilmesi. *International Journal of Language Academy*, 9(1), 66-77. DOI: 10.29228/ijla.48401
- Crossley, S. A. (2025). Developing linguistic constructs of text readability using natural language processing. *Scientific Studies of Reading*, 29(2), 138-160. <https://doi.org/10.1080/10888438.2024.2422365>
- Çakıroğlu, O. (2015). İlkokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik düzeylerinin öğrenme gücü olan öğrenciler açısından değerlendirilmesi. *İlköğretim Online*, 14(2), 671-681. <https://doi.org/10.17051/ilo.2015.31984>
- Çarkıt, C., & Bahadır, H. İ. (2022). Ortaokul Türkçe ders kitapları Milli Mücadele ve Atatürk teması metinlerinin okunabilirlik düzeyleri üzerine bir inceleme. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 11(1), 103-111. DOI: 10.30703/cije.949768
- Çıplak, G., & Balcı, A. (2022). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik özelliğinin incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (30), 170-187. DOI: 10.29000/rumelide.1193033
- Çifti, Ö., Çeçen, M. A., & Melanlıoğlu, D. (2007). Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik açısından değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(22), 206-219.
- Çolakoğlu, E. (2024). Destinasyon markası literatürünün bibliyometrik analizi. *Turizm Akademik Dergisi*, 11(2), 317-336.
- Göçer, A. (2018). Metin işleme süreçli-mikro öğretim uygulama örnekli-Türkçe öğrenme ve öğretim yaklaşımları (3. baskı). Pegem Akademi.
- Gökçül, M., & Bayram, B. (2022). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki serbest okuma metinlerinin okunabilirlik düzeyleri. *Asya Studies*, (21), 85-96. DOI: 10.31455/asya.1118710
- Gündüz, O. ve Şimşek, T. (2011). Anlama teknikleri 1 uygulamalı okuma eğitimi. Grafiker Yayınları.
- Güven, A. Z. (2014). 7. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin metinsellik ölçütlerine göre değerlendirilmesi. *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(8), 517-535. DOI: 10.7827/TurkishStudies.7327
- Hırlak, B., & Çolakoğlu, E. (2023). Marka vatandaşlık davranışı literatürünün bibliyometrik analizi. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(3), 1532-1551. doi: 10.11616/asbi.1327921
- Hood, W. W., & Wilson, C. S. (2001). The literature of bibliometrics, scientometrics, and informetrics. *Scientometrics*, 52(2), 291-314. <https://doi.org/10.1023/A:1017919924342>
- İskender, E. (2013). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin kelime ve cümle yapılarıyla okunabilirlik düzeyleri arasındaki ilişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Karatay, H., Bolat, K. K., & Güngör, H. (2013). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik ve anlaşılabilirliği. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(6), 603-623. DOI: 10.9761/JASSS1770.
- Kavun, M. (2023). Yusuf Asa'lın Patatesspor serisinde yer alan kitapların okunabilirliği. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 12(1), 178-193.
- Kavun, M., & Maden, A. (2024). Türkiye'de okunabilirlik konusunda hazırlanan tezlerin araştırma eğilimi. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 824-837.
- Kavun, M., & Maden, S. (2024a). Türkiye'de okunabilirlik ile ilgili yayımlanmış makalelerin araştırma eğilimleri. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 18(48), 38-57.
- Kavun, M., & Mert, O. (2023). Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında hazırlanan doktora tezle-

- rinin özetleri üzerinden okunabilirliğin değerlendirilmesi. A. Ekmekçi Aşan (Ed.), *Yabancılar Türkçe öğretimi üzerine güncel araştırmalar* içinde (s. 17–36). Sonçağ Akademi.
- Luong, A. V., Nguyen, D., & Dinh, D. (2018). A new formula for vietnamese text readability assessment. In 2018 10th International Conference on Knowledge and Systems Engineering (KSE) (pp. 198–202). DOI: 10.1109/KSE.2018.8573379
- Lüle Mert, E. (2013). Türkiye’de kullanılan Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlikleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(3), 87–98.
- Lüle Mert, E. (2018). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlikleri. *International Journal of Language Academy*, 6(1), 184–198. DOI: 10.18033/ijla.3866.
- MEB, (2021). Ders kitaplarında okunabilirlik. Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Mirzaoglu, V., & Akın, E. (2015). 5. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin okunabilirliği üzerine bir inceleme. *Sirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (5), 146–155.
- Ogur, E. (2022a). 2021–2022 öğretim yılında okutulan 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik yönünden incelenmesi. *Turkish Studies- Educational Sciences*, 17(5), 1135–1154. DOI: 10.7827/TurkishStudies.64283.
- Okur, A., & Arı, G. (2013). 6, 7, 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirliği. *İlköğretim Online*, 12(1), 202–226.
- Önder, E., Bozkurt, M., & Topçuoğlu Ünal, F. (2021). İlköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin okunabilirlik seviyelerinin belirlenmesi. *International Journal of Language Academy*, 9(4), 34–46. DOI: 10.29228/ijla.51692
- Özçetin, K., & Karakuş, N. (2020). 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik yönünden incelenmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 5(1), 175–190.
- Özdemir, S. (2016). Beşinci sınıf Türkçe ders kitabındaki öyküleyici ve bilgilendirici metinlerin okunabilirlik durumu. *Sınırsız Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 1(1), 33–46.
- Pritchard, A. (1969). Statistical bibliography or bibliometrics? *Journal of Documentation*, 25(4), 348–349.
- Qin Y., & Irshad, A. (2024). Research on the evaluation method of English textbook readability based on the TextCNN model and its application in teaching design. *Peerj Computer Science* (10). DOI 10.7717/peerj-cs.1895
- Sağlam, D., İnce, M., & Eker, C. (2018). Ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitabının okunabilirlik seviyesi ve yaş düzeyine uygunluk açılarından değerlendirilmesi. *Turkish Studies- Educational Sciences*, 13(11), 1139–1151. DOI: 10.7827/TurkishStudies.13622.
- Şakiroğlu, Y. (2020). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki öykülerin kelime-cümle uzunlukları ve okunabilirlik düzeyleri üzerine bir inceleme. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(6), 1827–1834. DOI: 10.18506/anemon.746147
- Tompkins, G. E. (2021). Dil sanatlarının temelleri. (Ed. E. Boylu, H. Serpil Çev.). Pegem Akademi.
- Uçar, S. Ş., Aldabe, I., Aranberri, N., & Arruarte, A. (2024). Exploring automatic readability assessment for science documents within a multilingual educational context. *Int J Artif Intell Educ* 34, 1417–1459. <https://doi.org/10.1007/s40593-024-00393-2>
- Wray, D. & Janan, D. (2013). exploring the readability of assessment tasks: the influence of text and reader factors. *Multidisciplinary Journal of Educational Research*, 3(1), 69–95. doi:10.4471/remie.201
- Yılmaz, O., & Yakar, Y. M. (2018). Türkçe ders kitapları ve çocuk karakterler. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 69, 49–64.
- Yokuş, Y., & Örgü Yaşar, F. (2023). 3 ve 4. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin Ateşman ve Çetinkaya-Uzun okunabilirlik formüllerine göre incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (36), 153–171. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1372336>
- Yokuş, Y., & Örgü Yaşar, F. (2025). 3 ve 4. seviyeler için hazırlanan Türkçe ve Türk kültürü ders kitaplarında okunabilirlik. *International Journal of Languages’ Education and Teaching*, 13(1), 17–38.
- Zorbaz, K. (2013). Türkçe ders kitaplarındaki masalların kelime-cümle uzunlukları ve okunabilirlik düzeyleri üzerine bir değerlendirme. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 3(1), 87–101.

BÖLÜM 5

TÜRKÇE EĞİTİMİNDE OKUNABİLİRLİK KONUSUNDA YAPILMIŞ TEZLERİN SONUÇ VE ÖNERİLERİNE DAİR BİR İNCELEME

Meryem GÜLER¹

GİRİŞ

Okunabilirlik kavramı, metinlerin okuyan için zor, orta veya güçlü olması gibi seviyelerini göstermektedir. Okuyucunun/alıcının yani hedef kitlenin bir metni anlamasını, anlamlandırmasını, söz varlığını işe koymasını gerektiren bilişsel süreçleri de kapsamaktadır. Okunabilirlik kelime seçimi ve cümle yapılarının okuyucunun okuma ve anlama düzeyine uygunluğu olarak tanımlanıp (Dale & Chall, 1949; Flesch, 1948) metnin uzunluk, karmaşıklık gibi ölçülebilir özelliklerine odaklanmaktadır. 1960'lerden itibaren kavrama daha bütüncül bir bakış açısı kazandırılmıştır. Klare (1963, 1974), okunabilirliği metin özellikleri ile okuyucu özelliklerinin etkileşimi sonucu ortaya çıkan anlaşılabilirlik düzeyi olarak tanımlamış ve okuyucuyu merkeze almıştır. Bu yaklaşım, okunabilirlik çalışmalarının yalnızca metin yapısına odaklanmaması, aynı zamanda okuyucunun bilgi birikimi, yaş, ilgi alanı ve okuma alışkanlıklarının da dikkate alınması gerektiğini ortaya koymuştur.

DuBay (2004), okunabilirliğin unsurlarını genişleterek okunabilirlik kavramını, yazılı iletişimin hedef kitle tarafından istenen düzeyde ve hızda anlaşılabilirliği olarak tanımlamış; kelime sıklığı, cümle uzunluğu, metin yapısı ve okuyucu bilgisi gibi çok sayıda faktörün birleşiminden oluştuğunu vurgulamıştır. Böylece okunabilirlik, yalnızca dilsel değil aynı zamanda pedagojik ve iletişimsel bir olgu olarak da ele alınmaya başlanmıştır. Okunabilirliğin kavram alanına söz varlığı, dil bilgisi gibi anlamayı etkileyen unsurlar girmektedir ve okunabilirliğin orta düzeyde olması demek, metni bir araya getiren ve anlaşılmasını sağlayan unsurların hedef kitlenin anlama seviyesine uygun düzenlenmesini içermektedir. Kısaca okunabilirlik kavramıyla okuyucunun düzeyine uygunluk kast edilmektedir.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Eğitim Fakültesi, meryemguler@ksu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-1965-2629

rekliliği vurgulanmaktadır. Ayrıca, edebî zevk kazandırmayı amaçlayan seçkin metinlerin tercih edilmesi (Oğuzhan, 2021; Öznur-Çat, 2018) öneriler arasında yer almaktadır. “Diğer” alt temasındaki öneriler ise öğrencilerin anlama ve üretme becerilerini merkeze alan Türkçe dersi tasarımlarının (Karaca, 2018) ve tarihi, kültürel kaynakların dil öğretiminde etkin bir şekilde kullanılmasının (Onur, 2019) önemine işaret etmektedir.

Türkçe Eğitiminde okunabilirlik konusunda yapılmış tezlerin sonuç ve önerilerinin incelendiği bu nitel yaklaşımlı çalışmanın sonuçları, okunabilirliğin yalnızca dilsel unsurlara değil; tasarım, içerik, hedef kitleye uygunluk ve eğitsel bağlam gibi çok boyutlu değişkenlere bağlı olduğunu göstermektedir. Bu çalışmanın bulguları çok boyutlu okunabilirliğin önemini vurgulayan çalışmalarla (DuBay, 2004; Kavun & Mert, 2023; Klare, 1974) benzer sonuçlara varmıştır. Üluslu ve Schneider (2023), Türkçe metinlerin okunabilirliğini sadece dil bilgisel temel ölçütlerle değil, leksikal, morfosentaktik, sentaktik ve söylemsel düzeyde hibrit bir modelle değerlendirmiş; böylece okunabilirlik sürecine yeni boyutlar eklemiştir. Aynı şekilde, Karakuş, Hallac ve Aydın (2018), ilkökul kitaplarının okunabilirlik analizini büyük veri ve dağıtık hesaplama sistemleri (Hadoop) üzerinden değerlendirerek, ders kitabı seviyesindeki metinlerin yapısal bütünü kapsamlı bir biçimde incelemiştir.

Araştırmacılara ve eğitim paydaşlarına, hem metinlerin hazırlanma sürecinde hem de okunabilirlik değerlendirme yöntemlerinde sistemli iyileştirmeler yapılması; tasarım, içerik, dilsel yapı, ölçme değerlendirme tekniklerinin bütüncül bir yaklaşımla ele alınması ve hedef kitleye uygun, kişiselleştirilmiş okunabilirlik çalışmalarının yapılması önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Akbaş, B. (2024). *Sevim Ak'ın eserlerinin okunabilirlik açısından değerlendirilmesi* (901444) [Yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Aksoy, S. (2018). *Ahmet Ümit'in masal kitaplarının metinsellik ölçütleri bağlamında incelenmesi* (512981) [Yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Akyüz, M. (2014). *Muzafer İzgü'nün çocuk kitaplarının çocuk edebiyatının temel ilkeleri açısından incelenmesi* (381785) [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Arı, S. (2025). Hayat bilgisi doktora tez özetlerinin okunabilirliği üzerine bir değerlendirme. *Ege Eğitim Dergisi*, 26(2), 246-261. <https://doi.org/10.12984/eegeef.1503395>
- Ateşman, E. (1997). Türkçede okunabilirliğin ölçülmesi. *Dil Dergisi*, 58, 71-74.
- Bezirci, B., & Yılmaz, A. E. (2010). Metinlerin okunabilirliğinin ölçülmesi üzerine bir yazılım kütüphanesi ve Türkçe için yeni bir okunabilirlik ölçütü. *Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Fen ve Mühendislik Dergisi*, 12(3), 49-62.
- Bolat, K. K. (2016). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik ve anlaşılabilirliği*

- (429934) [Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Bulundu, A. C. (2016). *Çocuk yazını ürünü olarak Özlem Aytekin'in "Zamanda Yolculuk Dizisi" üzerine bir derlem uygulaması* (439282) [Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Yayınları.
- Çağlayan, A. (2021). *Türk çocuk yazını eserlerinde yaş düzeyini belirleme değişkenlerinin incelenmesi* (664486) [Doktora tezi, Erciyes Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Çetinkaya, G., & Uzun, L. (2010). İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik açısından değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(39), 53-71.
- Çıplak, G. & Balci, A. (2022). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik özelliğinin incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (30), 170-187.
- Çoban, A. (2014). Okunabilirlik kavramına yönelik bir derleme çalışması. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 9, 96-111.
- Dale, E., & Chall, J. S. (1949). *The concept of readability*. Elementary English, 26(1), 19-26.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2008). *Introduction: The discipline and practice of qualitative research*. Sage.
- Dikmen, G. (2023). *Dördüncü sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik düzeyleri ve okuduğunu anlama* (833098) [Yüksek lisans tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- DuBay, W. H. (2004). *The principles of readability*. Impact Information.
- Evin, İ. (2024). 365 Gün Öykü Serisi'nin söz varlığının, okunabilirlik düzeyinin ve 2024 okul öncesi eğitim programına uygunluğunun incelenmesi (880869) [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Flesch, R. (1948). A new readability yardstick. *Journal of Applied Psychology*, 32(3), 221-233. <https://doi.org/10.1037/h0057532>
- Güyer, T., Temur, T., & Solmaz, E. (2009). Bilgisayar destekli metin okunabilirliği analizi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(4), 751-766.
- İskender, E. (2013). *Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin kelime ve cümle yapılarıyla okunabilirlik düzeyleri arasındaki ilişki* (344500) [Yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Kalyoncu, R., & Memiş, M. (2024). Türkçe için oluşturulmuş okunabilirlik formüllerinin karşılaştırılması ve tutarlılık sorgusu. *Anadili Eğitimi*, 12(2), 417-436. <https://doi.org/10.16916/adad.1434650> anadiliegitimi.com
- Karaca, I. (2018). *Ortaokul 7. sınıf öğrenci kompozisyonlarının okunabilirlik düzeylerinin geliştirilmesinde özü bulma becerisinin etkisi* (530863) [Yüksek lisans tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Karakuş, T., Hallac, A., & Aydın, S. (2018). Distributed readability analysis of Turkish elementary school textbooks. arXiv preprint, ss. 80-87. <https://doi.org/10.48550/arXiv.1802.03821>
- Karataş, Z. (2017). Sosyal bilim araştırmalarında paradigma değişimi: Nitel yaklaşımın yükselişi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1). 70-88.
- Kavun, M. (2023). Yusuf Asal'ın Patatesspor serisinde yer alan kitapların okunabilirliği. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 12(1), 178-193.
- Kavun, M., & Maden, A. (2024). Türkiye'de okunabilirlik konusunda hazırlanan tezlerin araştırma eğilimi. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 824-837.
- Kavun, M., & Maden, S. (2024). Türkiye'de okunabilirlik ile ilgili yayımlanmış makalelerin araştırma eğilimleri. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 18(48), 38-57. <https://doi.org/10.29329/mjer.2024> mjer.inased.org
- Kavun, M. ve Mert, O. (2023). Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında hazırlanan doktora tez

- özetleri üzerinden okunabilirliğinin değerlendirilmesi. G. Ekmekçi Aşan (Ed.). *Yabancılar Türkçe öğretimi üzerine güncel araştırmalar* içinde (ss. 17-37). Sonçağ yayıncılık.
- Klare, G. R. (1963). *The measurement of readability*. Iowa State University Press.
- Klare, G. R. (1974). *Assessing readability*. Reading Research Quarterly, 10(1), 62–102.
- Merriam, S. B. (2013). Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber. (S. Turan, çev.). Nobel Akademik.
- Merriam, S. B., & Grenier, R. S. (2019). *Qualitative research in practice: Examples for discussion and analysis*. Jossey-Bass Publishers.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2021). *Ders kitaplarında okunabilirlik*. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Oğuzhan, S. (2021). *Ortaokul düzeyindeki Türkçe ders kitaplarında yer alan bilgilendirici metinlerin metinsellik ölçütlerine göre değerlendirilmesi* (663013) [Yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Onur, M. (2019). *Türkçe öğretiminde kullanılabilecek tarihi kaynak incelemesi: Kitâb-ı Cihan-Nümâ* (561797) [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Özcan, K. (2020). *TÜBİTAK'ın yayımladığı sorun odaklı çocuk kitaplarının biçim-içerik ve okunabilirlik açısından incelenmesi* (642408) [Yüksek lisans tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Özgü-Koçağan, F. (2012). *İlköğretim 4-5. sınıf için hazırlanan öyküleyici çocuk kitaplarının okunabilirlik ve değerler yönünden incelenmesi* (336310) [Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Öznur-Çat, A. (2018). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki kurmaca metinler üzerine inceleme* (531062) [Yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Rada, M. (2016). *Kaan Murat Yanık'ın Uçurtma Mevsimi kitabındaki öykülerin okunabilirlik açısından değerlendirilmesi* (436898) [Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Şakiroğlu, Y. (2020). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki öykülerin kelime-cümle uzunlukları ve okunabilirlik düzeyleri üzerine bir inceleme. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(6), 1827-1834.
- Teke, S. (2016). *Çocuk edebiyatı yazarı Hasan Kallımcı'nın öykülerinin okunabilirlik açısından değerlendirilmesi* (436901) [Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Tekşan, K., Sügümlü, Ü., & Çinpolat, E. (2020). Readability of Turkish tales. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 16(2), 978–992.
- Üluslu, M., & Schneider, G. (2023). Exploring hybrid linguistic features for Turkish text readability. *arXiv preprint*, <https://doi.org/10.48550/arXiv.2306.03774>
- Yıldız, Z. (2019). *Türk çocuk yazını eseri olarak Behiç Ak'ın "Tombiş Kitaplar" serisi üzerine derlem tabanlı bir araştırma* (585524) [Yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Ziya, S. (2019). *Behiç Ak'ın çocuk romanlarının söz varlığı ve okunabilirlik yönünden değerlendirilmesi* (581721) [Yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

BÖLÜM 6

TÜRKİYE YÜZYILI MAARİF MODELİ TÜRKÇE EĞİTİMİ MATERYALLERİNDE OKUNABİLİRLİK: 2019 VE 2024 5. SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Aslı MADEN¹
Abdulahap AVŞAR²

GİRİŞ

Okuma, bireyin yazılı metinleri çözümleyerek anlamlandırma süreci olup öğrenmede dil becerileri içerisinde en çok başvurulan beceridir. Tazebay'ın (1997, s. 18) tanımına göre okuma, “Gözlerin, ses organlarının ve zihnin anlama çabasından oluşan karmaşık bir etkinlik.” Türkçe Sözlük'te ise okuma, “Yazıya geçirilmiş bir metne bakarak bunu sessizce çözümleyip anlamak veya seslere çevirmek” (TDK, 2011, s. 1494) şeklinde tanımlanmaktadır. Eğitim süreci içerisinde öğrencilerin akademik başarısını belirleyen en temel etkenlerden biri olan okuma öğrencinin yaşına, ilgi alanına ve düzeyine uygun içeriklerle desteklenmelidir. Ayrıca okuma becerisi geliştirilirken farklı metin türleriyle zenginleştirilmelidir.

Okunabilirlik, bir metnin okuyucu tarafından ne derece kolaylıkla anlaşılabilirliğini tespit etmeyi sağlayan bir kavramdır. Bir metnin nitelik açısından güçlü olup nicelik açısından okur düzeyine uygun olmaması, okunabilirliği ve dolayısıyla da niteliği olumsuz yönde etkiler (Kavun & Mert, 2023). Bir metindeki sözcük sayısının cümle sayılarına bölünmesi ile tespit edilen ortalama cümle uzunluğu ve hece sayısının sözcük sayısına bölünmesi ile tespit edilen ortalama sözcük uzunluğu okunabilirliğin temelini oluşturmaktadır. Hece, sözcük ve kelime sayısı gibi nicel veriler kullanılarak hesaplanan okunabilirlik, metinlerin hedef kitleye uygun olup olmadığını belirlemede önemli bir göstergedir (Ateşman, 1997). Okunabilirlik tespit edilirken genellikle bir metin parçasının uzun cümle ve sözcüklerden oluşmayan, basit ve anlaşılır olması durumunda okunmasının daha kolay olacağı varsayılır (Lee & French, 2011). Yapılan araştırmalar dikkate alındığında kısa

¹ Doç. Dr., Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi, aslimaden@bayburt.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-3336-0198

² Bilim Uzmanı, Yunus Emre Enstitüsü, vahapvsr@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-2290-8445

Öneriler

Araştırma sonuçlarından hareketle şu öneriler sunulabilir:

Metinlerde kolaydan zora bir sıralama izlenmeli ve özellikle dönem başlarında öğrencilerin okuma motivasyonunu artıracak kolay metinler tercih edilmelidir.

Zor ve Çok Zor düzeydeki metinler için kavram haritalarına, daha fazla ön bilgi ve görsel yer verilmelidir.

Ders kitapları hazırlanırken metinlerin okunabilirlik düzeyine göre düzenleme yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Ateşman, E. (1997). Türkçede okunabilirliğin ölçülmesi. *A.Ü. TÖMER Dil Dergisi*, 58, 171-174.
- Bağcı, H., & Ünal, Y. (2013). İlköğretim 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik düzeyi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(3), 12-28. <https://doi.org/10.16916/aded.15997>
- Bezirci, B. & Yılmaz, A. E. (2010). Metinlerin okunabilirliğinin ölçülmesi üzerine bir yazılım kütüphanesi ve Türkçe için yeni bir okunabilirlik ölçütü. *DEÜ Mühendislik Fakültesi Fen Bilimleri Dergisi*, 12(3), 49-62.
- Bora, A. (2019). *Türkçe ders kitaplarının okunabilirlik yönünden karşılaştırılması*. [Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi].
- Bora, A. ve Arslan, M. A. (2021). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik yönünden incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 10(1), 222-236.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40. <https://doi.org/10.3316/QRJ0902027>
- Bozlak, Ü. G. (2018). 2016-2017 ve 2017-2018 eğitim ve öğretim yıllarında 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerin Uzun-Çetinkaya formülü ile okunabilirlik düzeyleri. *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 6(14), 209- 234. <https://doi.org/10.31126/akrajournal.357526>
- Bozlak, Ü. G. (2018). 2016-2017 ve 2017-2018 eğitim ve öğretim yıllarında 5. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerin Uzun-Çetinkaya formülü ile okunabilirlik düzeyleri. *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 6(14), 209-234.
- Ceylan, M., & Kırıcı, A. (2024). Türkçe ders kitaplarının okunabilirlik ve okuduğunu anlama açısından öğrenme gücü bağlamında incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 13(3), 1090-1112. <https://doi.org/10.7884/teke.1485761>
- Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2016). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Sage Publications.
- Çakıroğlu, O. (2015). İlkokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik düzeylerinin öğrenme gücü olan öğrenciler açısından değerlendirilmesi. *İlköğretim Online*, 14(2), 671-681.
- Çarkıt, C., & Bahadır, H. İ. (2022). Ortaokul Türkçe ders kitapları Milli Mücadele ve Atatürk Teması metninin okunabilirlik düzeyleri üzerine bir inceleme. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 11(1), 103-111. <https://doi.org/10.30703/cije.949768>
- Çetinkaya, G. ve Uzun, L. (2010). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik özellikleri. (Ed. H. Ülper) *Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri* içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Dağdeviren, Ş. B., & Küçüktepe, C. (2022). İlkokul Türkçe ders kitaplarındaki serbest okuma metninin okunabilirlik düzeylerinin farklı yaklaşımlara göre hesaplanması ve sonuçların karşılaştırılması. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi (ÇEDAR)*, 5(2), 17-34.
- Demir, M. (2013). İlköğretim I-V sınıflar Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik açısından değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 43(197), 80-94.
- Dubay, W. H. (2004). *The Principles of Readability, Impact Information*, Costa Mesa, CA

- Gökgül, M., & Bayram, B. (2022). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki serbest okuma metinlerinin okunabilirlik düzeyleri. *Asya Studies*, 6(21), 85-96.
- Kavun, M. (2023). Yusuf Asa'lın Patatesspor serisinde yer alan kitapların okunabilirliği. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 12(1), 178-193. DOI: 10.7884/teke.5679.
- Kavun, M., & Maden, A. (2024). Türkiye'de okunabilirlik konusunda hazırlanan makalelerin araştırma eğilimi. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 824-837. <https://doi.org/10.32321/cutad.1501929>.
- Kavun, M., & Maden, S. (2024). Türkiye'de okunabilirlik konusunda hazırlanan tezlerin araştırma eğilimi. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi* 18(48), 58-96. <https://doi.org/10.29329/mjer.2024>.
- Kavun, M., & Mert, O. (2023). Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında hazırlanan doktora tezlerinin özetleri üzerinden okunabilirliğinin değerlendirilmesi. G. Ekmekçi Aşan (Ed.), *Yabancılarla Türkçe öğretimi üzerine güncel araştırmalar* (s. 17-36). Sonçağ Akademi.
- Lee, S., & French, N. (2011). The readability of academic papers in the Journal of Property Investment & Finance. *Journal of Property Investment & Finance*, 29(6), 693-704.
- Lüle Mert, E. (2024). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlikleri. *International Journal of Language Academy*, 6(22), 184-198.
- Maden, A. (2021). Söz varlığını zenginleştirme açısından Türkçe Dersi Öğretim Programı. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 10(2), 756-777.
- McNamara, D. S., Kintsch, E., Songer, N. B., & Kintsch, W. (1996). Are good texts always better? Interactions of text coherence, background knowledge, and levels of understanding in learning from text. *Cognition and Instruction*, 14(1), 1-43. https://doi.org/10.1207/s1532690xc1401_1
- Mirzaoglu, V., & Akın, E. (2015). 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin okunabilirliği üzerine bir inceleme. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (5), 146-155.
- Özçetin, K., & Karakuş, N. (2020). 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik yönünden incelenmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 5(1), 175-190.
- Polat, H. (2018). 5. Sınıf ders kitabındaki metinlerin okunabilirliği. *Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 11-22.
- Sağlam, D., İnce, M. & Eker, C. (2018). Ortaokul 5. Sınıf Türkçe ders kitabının okunabilirlik seviyesi ve yaş düzeyine uygunluk açılarından değerlendirilmesi. *Electronic Turkish Studies*, 13(11).
- Sönmez, V. (2003). Metinlerin eğitselliğini saptamada matematiksel bir yaklaşım (Sönmez Modeli). *Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 10,24 - 39
- Şakiroğlu, Y. (2020). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki öykülerin kelime-cümle uzunlukları ve okunabilirlik düzeyleri üzerine bir inceleme. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(6), 1827-1834.
- Şakiroğlu, Y. (2020). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki öykülerin kelime-cümle uzunlukları ve okunabilirlik düzeyleri üzerine bir inceleme. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(6), 1827-1834.
- Şimşek, R. (2024). Türkçe ders kitaplarında okunabilirlik. *The Journal of Social Sciences*, 53(53), 315-325.
- Tazebay, A. (1997). *İlkokul öğrencilerinin okuma becerilerinin okuduğunu anlamaya etkisi*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- TDK (2011). *Türkçe Sözlük*. Türk Dil Kurumu Yayınları.

BÖLÜM 7

YERLİ ÇOCUK EDEBİYATI ESERLERİNDE OKUNABİLİRLİK: YAYINEVİ YAŞ GRUBU ÖNERİLERİYLE TUTARLILIK ÜZERİNE BİR İNCELEME

Yunus ŞAKİROĞLU¹

GİRİŞ

Çocuk edebiyatı; bireylerin dilsel, bilişsel ve duygusal gelişimini destekleyen temel yapı taşlarından biridir. Erken yaşlardan itibaren çocuklara okuma alışkanlığı kazandırmak, onların hayal gücünü geliştirmek, dil becerilerini artırmak ve dünyayı anlama biçimlerine katkı sunmak açısından büyük önem taşır. Bu bağlamda çocuklara sunulan edebî metinlerin içeriği kadar, anlaşılabilirlik ve yaşa uygunluk düzeyi de belirleyici bir rol oynamaktadır (Özlek ve Güzel, 2022). Çocuklara yönelik yazılmış edebî eserlerde kullanılan sözcüklerin hedef kitlenin dil gelişimine uygunluğu büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, çocuklara hitap eden metinlerde sözcük kullanımının çocukların yaş düzeylerine, dil yeterliliklerine ve bilişsel gelişimlerine uygun olması gerekmektedir (Bulundu ve Özkan, 2020). Çocuk yazını alanında yapılan araştırmalarda, hedef kitlenin özelliklerine göre özel sözlükler oluşturulmalı; dil öğretiminde hangi sözcüklerin öncelikli olarak kazandırılacağı belirlenmelidir. Ayrıca yaşa uygunluk, sözcüksel çeşitlilik, sözcüksel alan, okunabilirlik düzeyi ile sözcükbirimsel, sözdizimsel ve kavramsal örüntüler gibi dilsel özellikler de dikkate alınmalıdır (Özkan, 2014). Özellikle yerli çocuk edebiyatı ürünlerinin dilsel açıdan çocukların gelişim düzeyine uygun olup olmadığının belirlenmesi, hem yayınevlerinin hem de öğretmenlerin bilinçli tercih yapabilmelerini sağlamak açısından önemlidir (Kavun, 2023).

Bir edebî metnin çocuklar için uygunluğu, yalnızca tematik içeriğiyle sınırlı değildir (Yamaç ve Sarıkaya, 2023); aynı zamanda dilsel sadelik, cümle yapısı, kelime uzunluğu, anlatım biçimi gibi biçimsel öğelerle de doğrudan ilişkilidir. Bu unsurların oluşturduğu bütünlük, bir metnin “okunabilirlik” düzeyini ortaya koyar. Ateşman (1997) okunabilirlik kavramını, bir metnin okuyucu tarafın-

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, y.sakiroglu@alparslan.edu.tr
ORCID iD: 0000-0001-6151-7984

dilsel yapıları itibarıyla ortaokul ikinci kademe öğrencilerine yöneliktir. Bu tutarsızlıklar, çocukların yaş ve bilişsel gelişim düzeylerine uygun metin seçiminin salt yaş önerisi üzerinden yapılamayacağını ortaya koymaktadır.

Araştırma sonucu, yerli çocuk edebiyatı eserlerinin okunabilirliğinin nesnel ölçütlerle değerlendirilmesinin hem eğitimciler hem de yayınevleri açısından kritik bir öneme sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Çocuklara yönelik metinlerin yalnızca tematik uygunlukla değil, aynı zamanda dilsel düzeyle de yaş grubuna uyumlu olması gerektiği bu çalışma ile desteklenmiştir. Özellikle yayınevlerinin yaş grubu belirlerken bilimsel okunabilirlik analizlerini dikkate almaması, çocukların metni kavrama ve anlamlandırma sürecinde zorlanmasına yol açabilir. Bu durum, okuma alışkanlığının gelişmesini olumsuz etkileyebileceği gibi, çocukların kitapla kurdukları ilişkinin zayıflamasına da neden olabilir.

Bu araştırmanın sonuçları doğrultusunda, öğretmenlerin ve velilerin kitap seçerken yalnızca kapakta belirtilen yaş önerisini dikkate almamaları gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin metin seçiminde ölçülebilir, nesnel ve bilimsel verilerle desteklenmiş ölçütlere yönelmeleri, öğrencilerin okuma süreçlerinden azami faydayı sağlamalarını mümkün kılacaktır. Benzer şekilde, çocukları için kitap seçimi yapan ebeveynlerin de yayınevi yaş önerilerine eleştirel yaklaşımları önem arz etmektedir.

- Bu çalışma, yalnızca yedi çocuk kitabı ile sınırlandırılmıştır. Farklı yayınevlerinden daha geniş örneklemle yapılacak benzer çalışmalar, Türk çocuk edebiyatının genel görünümünü ortaya koyabilir.
- Metinlerin görsel içeriği, tema derinliği ve karakter yapısı da okunabilirlikle birlikte değerlendirilerek çok boyutlu bir analiz modeli geliştirilebilir.
- Okunabilirlik analizleri sadece nitel değil, nicel araştırma teknikleriyle desteklenerek öğrencilerin okuma deneyimlerine ilişkin doğrudan veriler de toplanabilir.

KAYNAKLAR

- Ateşman, E. (1997). Türkçede okunabilirliğin ölçülmesi. *Ankara Üniversitesi TÖMER Dil Dergisi*, 58, 171-174.
- Bulundu, A. C. ve Özkan, B. (2024). Çocuk yazını ürünü olarak Özlem Aytekin'in "Zamanda Yolculuk Dizisi" üzerine bir derlem uygulaması. *The Journal of Academic Social Science*, (111), 272-350.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (23. Baskı). Pegem Akademi.
- Creswell, J. W. (2005). *Educational research: Planning, conducting and evaluating quantitative and qualitative and research*. Pearson Prentice Hall.
- Çetinkaya, G. (2010). *Türkçe metinlerin okunabilirlik düzeylerinin tanımlanması ve sınıflandırılması* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.

- Çetinkaya, G. ve Uzun, L. (2010). Türkçe ders kitabındaki metinlerin okunabilirlik özellikleri. H. Ülper (Ed.), *Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri* içinde (s. 141-156). Pegem Yayınları.
- Göğüş, B. (1978). *Orta dereceli okullarımızda Türkçe ve yazın eğitimi*. Gül Yayınevi.
- Karaman, Ş. (2024). Determination of Readability Levels of Texts in 7th and 8th Grade Turkish and Turkish Culture Textbooks. *Turkophone*, 11(1), 1-9.
- Kavun, M. (2023). Yusuf Asal'ın Patatespor serisinde yer alan kitapların okunabilirliği. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 12(1), 178-193.
- Kavun, M. ve Maden, A. (2024). Türkiye'de okunabilirlik konusunda hazırlanan tezlerin araştırma eğilimi. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 824- 837.
- Kavun, M. ve Maden, S. (2024). Türkiye'de okunabilirlik ile ilgili yayımlanmış makalelerin araştırma eğilimleri. *Mediterranean Educational Research Journal/Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 18(48), 38-57.
- Kavun, M. ve Mert, O. (2023). Yabancı dil olarak Türkçe eğitimi alanında hazırlanan doktora tezlerinin özetleri üzerinden okunabilirliğinin değerlendirilmesi. G. Ekmekçi-Aşan (Ed.), *Yabancı-lara Türkçe öğretimi üzerine güncel araştırmalar içinde* (s. 17-36). Sonçağ Akademi.
- Marshall, C. & Rossman, G. B. (2014). *Designing qualitative research*. SAGE Publications.
- Miles, M. B. & Huberman A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded source book* (2nd Edition). SAGE Publications.
- Özkan, B. (2014). *Çocuk yazını araştırmaları*. Karahan Kitabevi.
- Özlek, E., & Güzel, İ. (2022). Türkçenin temel öğrenme alanları: Dinleme, konuşma, okuma, yazma. H. A. Kırkkılıç, C. Epeçan, H. A. Ulaş, & O. Sevim (Ed.), *Türkçe öğretimi: Kuram, metodoloji, uygulama* içinde (ss. 81-96). Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F. G. (2011). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. Anı Yayıncılık.
- Tekşan, K. ve Çinpolat, E. (2020). Miyase Sertbarut'un kitaplarının okunabilirlik düzeyleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(3), 829-842.
- Yamaç, A. E. ve Sarıkaya, B. (2023). Çocuk edebiyatında göstergebilimsel bir çözümleme örneği olarak Yaşar Kemal'in "Beyaz Pantolon" adlı öyküsü. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 124-141.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H., (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yokuş, Y. ve Örgü-Yaşar, F. (2023). 3 ve 4. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin Ateşman ve Çetinkaya-Uzun okunabilirlik formüllerine göre incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* (36), 153-171.

Çalışmada İncelenen Çocuk Kitapları

- Barutçuoğlu, H. (2011). *Sonsuzluk sirki*. BU Yayınevi.
- Bektaş, C. (2011). *Çağıl nasıl mavi oldu?*. MORPA Kültür Yayınları.
- Çakıcıoğlu, E. (2014). *Hava yolu*. Nemesis Kitap.
- Çallıoğlu-Eren, A. (2018). *Bir ev alana bir nine bedava*. Küçük Ev Yayınları.
- İlgaz, A. (2007). *Filiz büyüyor*. Salıncak Yayınları.
- İçözü, N. (2011). *Dilek mağarası*. Altın Kitaplar Yayınevi.
- İzgü, M. (2017). *Al yanaklı Hasan*. Bilgi Yayınevi.

BÖLÜM 8

CAHİT ZARİFOĞLU'NUN GÜLÜCÜK ÇOCUK KİTAPLARI SETİNİN OKUNABİLİRLİK AÇISINDAN İNCELENMESİ

Orhan ÖZEN¹

GİRİŞ

Okunabilirlik, bir metnin okuyucu tarafından kolaylıkla anlaşılabilir olma derecesi olarak tanımlanır (Klare, 1963). Bu kavram, özellikle eğitim materyalleri ve çocuklara yönelik kitaplar için büyük önem taşır. Çünkü çocukların yaş ve gelişim düzeylerine uygun metinlerle karşılaşmaları, hem okuma becerilerinin gelişmesini hem de okumaya karşı olumlu tutum geliştirmelerini sağlar (Smith & Dechant, 1961).

Çocuklar için yazılan ve onlara hitap eden kitaplar çocuk edebiyatı kapsamında değerlendirilmektedir. Bu tür eserler, çocukların bireysel ve toplumsal hayata dair bir bakış açısı geliştirmelerine yardımcı olurken, çevrelerinde meydana gelen olaylara karşı duyarlılık kazanmalarına da katkı sağlar (Demirel ve Kökçü, 2019). Çocuk edebiyatında amaç dilin zenginliklerini, çeşitliliğini ve güzelliğini çocuklara göstererek dili sevdirmektir. Aynı zamanda çevreyi ve dünyayı tanıtırken çocukta okuma ve yazma hevesi uyandırıp duygusal ve düşünsel dünyasını geliştirmektir (Şimşek, 2014). Okuma sürecinin istendik bir şekilde yürütülebilmesi için kitap seviyelerinin ve zorluk düzeylerinin uygunluğu çok önemlidir. Okunabilirlik formülleri ile kitapların dilsel açıdan uygunluğu belirlenmektedir. Okunabilirlikle ilgili tanımlar incelendiğinde kitapların/metinlerin yapılarından kaynaklanan okuma zorlukları veya kolaylıkları olarak tanımlandığı görülmektedir (Kalyoncu ve Memiş, 2024). Bu doğrultuda metinlere ait okunabilirlik düzeylerini tespit etmek için sözcüklerin hece sayıları, metinlerdeki cümle sayıları ve cümleyi oluşturan sözcük sayıları ele alınarak okunabilirlik formülleri oluşturulmuştur (Ateşman, 1997; Çetinkaya ve Uzun, 2010). Bu formüller sayesinde metnin zorluk seviyesine ya da metnin uygun olduğu sınıf seviyesine ilişkin bulgulara ulaşmak mümkündür.

¹ Dr., Erzurum İl Millî Eğitim Müdürlüğü, orhanozen25@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-3534-3084

KAYNAKLAR

- Arı, S. (2025). Hayat bilgisi doktora tez özetlerinin okunabilirliği üzerine bir değerlendirme. *Ege Eğitim Dergisi*, 26(2), 246-261. <https://doi.org/10.12984/eegeefd.1503395>
- Ateşman, E. (1997). Türkçede okunabilirliğin ölçülmesi. *A. Ü. TÖMER Dil Dergisi*, 58, 71-74.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27-40.
- Bulut, S., & Bilgiç, N. (2024). Çocuk Edebiyatı Yazarı Gülten Dayıoğlu'nun Fadiş ve Dört Kardeştiler Adlı Öykü Kitaplarının Okunabilirlik Açısından Değerlendirilmesi. *Turkish Studies - Language and Literature*, 19(1), 1-15.
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Sage.
- Çeçen, M. A., & Aydemir, F. (2011). Okul öncesi hikâye kitaplarının okunabilirlik açısından incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 185-194.
- Çetinkaya, G. & Uzun, L. (2010). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik özellikleri. E. H. Ülper içinde, *Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Demirel, Ş. & Kökçü, Y. (2019). Richard Bach'ın Martı adlı eserinin çocuğa yönelik bağlamında incelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29(2), 149-161.
- Doğan, A. (2021). Resimli çocuk kitaplarının okuma anlama becerisine etkisi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 46(207), 341-359.
- Gülyüz, H. (2008). *İlköğretim Türkçe ders kitaplarının okunabilirlik düzeyleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kalyoncu, M. R. & Memiş, M. (2024). Türkçe için oluşturulmuş okunabilirlik formüllerinin karşılaştırılması ve tutarlılık sorgusu. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 12(2), 417-436.
- Karatay, H., & Uygun, M. (2015). Öğrenci yazılarının okunabilirlik düzeyleri üzerine bir inceleme. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 3(1), 1-17.
- Kavun, M. (2023). Yusuf Asa'nın Patatespor serisinde yer alan kitapların okunabilirliği. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 12(1), 178-193.
- Kavun, M. & Maden, A. (2024). Türkiye'de okunabilirlik konusunda hazırlanan tezlerin araştırma eğilimi. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 824-837.
- Kavun, M., & Mert, O. (2023). Yabancı dil olarak Türkçe eğitimi alanında hazırlanan doktora tezlerinin özetleri üzerinden okunabilirliğinin değerlendirilmesi. *Yabancılar Türkçe öğretimi üzerine güncel araştırmalar* içinde, 17-36. Sonçağ Akademi.
- Kırmızı, F., & Aydoğdu, M. (2020). Okunabilirlik kavramına çok boyutlu bir bakış: Okuyucu merkezli yaklaşımlar. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 8(1), 132-150.
- Klare, G. R. (1963). *The measurement of readability*. Iowa State University Press.
- Koç, H., & Akyol, H. (2020). İlkokul Türkçe ders kitaplarında yer alan bilgilendirici ve anlatı metinlerinin okunabilirlik düzeyleri. *International Journal of Language Academy*, 8(1), 58-75.
- Kurnaz, A., & Aksan, M. (2011). Sosyal bilgiler ders kitaplarında metin türlerine göre okunabilirlik analizi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 11(3), 1421-1440.
- Okur, A., & Arı, G. (2013). 6, 7, 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirliği. *İlköğretim Online*, 12(1), 202-226.
- Özdemir, S. (2018). *Okuma kitaplarının okunabilirliği ile öğrencilerin okuduğunu anlama düzeyleri arasındaki ilişki* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Öztürk, B., & Kaplan, A. (2022). Okunabilirlik analizinde yapay zekâ destekli yaklaşımlar: Doğal dil işleme uygulamaları. *Bilgi ve Belge Araştırmaları Dergisi*, 11(2), 210-225.
- Smith, H. P., & Dechant, E. V. (1961). *Psychology in teaching reading*. Prentice-Hall.
- Şimşek, T. (2014). Çocuk edebiyatının çocukların gelişimine katkısı. *Türkçenin Eğitimi ve Öğretimi Dergisi*, 2(3), 15-27.
- Temur, T. (2003). Okunabilirlik (Readability) kavramı. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 13, 169-172.

- Tüfekçioğlu, B. (2013). *4. ve 5. sınıf öğrencilerine yönelik hikâye kitaplarının okunabilirlik düzeyleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, M. (2003). Çocuk kitaplarının dil ve anlatım özellikleri bakımından değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 157, 45–59.

BÖLÜM 9

9. SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERS KİTABINDAKİ METİNLERİN OKUNABİLİRLİĞİ

Ayşegül KAYAR MUSLU¹

GİRİŞ

Okuma becerisi, yaşadığımız çağda bireyin sosyal çevreye uyum sağlaması, toplumsal sorumluluklarını yerine getirmesi, kültürel birikim sağlaması ve öğrenmesinde öncelikli bir role sahiptir. Bireyin toplum içerisinde düşünsel olarak var olabilmesi ve eylemlerini düzenleyebilmesi anlama süreçlerini başarılı bir şekilde yürütebilmesini gerektirmektedir. Okumanın niteliği ise anlamanın iki temel unsurundan birini oluşturmaktadır. Nitekim eğitim tarihimiz incelendiğinde diğer dil becerilerine kıyasla okumanın ana dili eğitiminde ağırlıklı bir yere sahip olduğu görülmektedir. Çağın gereksinimlerine uygun bilgi ve becerilerle donatılmış öğrenciler yetiştirilmesini öngören *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli*'nde de okuma becerisinin Türkçe alan becerileri içerisindeki önemli yerini koruduğu görülmektedir [Millî Eğitim Bakanlığı (MEB), 2024]. Ayrıca 2024-2028 dönemini kapsayan 12. Kalkınma Planı'nın "Nitelikli İnsan, Güçlü Aile, Sağlıklı Toplum" bölümünde okuma ile ilgili olarak "Gençlerin okuma, anlama, düşünme yetilerini geliştirici, kendilerini sözel ve yazılı olarak ifade edebilmelerine imkân sağlayıcı ortamların sayısı ve niteliği artırılacaktır." ifadelerine yer verilmiştir (12. Kalkınma Planı, 2023, s. 188).

Sever (2011, s. 13); okumayı, yazıdaki duygu ve düşünceleri kavramayı, çözümlemeyi ve değerlendirmeyi içeren "fizyolojik, zihinsel ve ruhsal bir süreç" olarak tanımlamaktadır. Güneş (2015, s. 2-3) ise "görme, algılama, zihinde yapılandırma gibi göz, ses ve beyin çeşitli işlemlerinden oluşan karmaşık bir süreç" şeklindeki tanımına ek olarak, okumanın "bireyin ön bilgileri ile metindeki bilgileri bütünleştirerek yeni anlamlar ürettiği aktif bir süreç" olduğunu belirtmektedir. Nunan (2003, s. 68) da benzer şekilde okumanın asıl amacının anlamak olduğunu ifade etmekte ve okumayı bireyin metindeki bilgileri kendi arka plan bilgileriyle birleştirerek anlam oluşturduğu akıcı bir süreç şeklinde tanımlamaktadır.

¹ Öğr. Gör. Dr., Bayburt Üniversitesi Rektörlük, aysegulkayar@bayburt.edu.tr,
ORCID iD: 0000-0002-5550-7357

KAYNAKLAR

12. Kalkınma Planı (2024-2028). (31 Ekim 2023). <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>
- Acar, S., & Karakuş, N. (2022). Türkçe ve Türk Kültürü 5-8. seviye ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik yönünden incelenmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 7(1), 189-203. <https://doi.org/10.54979/turkegitimdergisi.1112789>
- Akbaş, B., & Aksoy, E. (2024). Sevim Ak hikâyelerinin okunabilirlik açısından değerlendirilmesi. *Nizip Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 62-73. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/nefad/issue/85307/1470031>
- Arı, S. (2025). Hayat bilgisi doktora tez özetlerinin okunabilirliği üzerine bir değerlendirme. *Ege Eğitim Dergisi*, 26(2), 246-261. <https://doi.org/10.12984/eggeefd.1503395>
- Arslan, K., & Bay, Y. (2022). İlkokul 1-4. sınıflar Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin okunabilirlik düzeyleri. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 7(2), 488-504. <https://doi.org/10.54979/turkegitimdergisi.1176597>
- Ateşman E. (1997). Türkçede okunabilirliğin ölçülmesi. *Dil Dergisi*, (58), 71-74.
- Bağcı, H. (2020). Yabancılar Türkçe öğretiminde kullanılan ileri düzey (C1-C2) ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik düzeylerinin karşılaştırılması. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 8(4), 279-295. <https://doi.org/10.29228/ijlet.47689>
- Bağcı, H., & Ünal, Y. (2013). İlköğretim 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik düzeyi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(3), 12-28. <https://doi.org/10.16916/aded.15997>
- Bağcı-Dağdeviren, Ş., & Küçüktepe, C. (2022). İlkokul Türkçe ders kitaplarındaki serbest okuma metinlerinin okunabilirlik düzeylerinin farklı yaklaşımlara göre hesaplanması ve sonuçların karşılaştırılması. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 17-34. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/chedar/issue/69085/1033888>
- Baki, Y. (2019). Türkçe dersi 8. sınıf kitabındaki metinlerin okunabilirliği. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 30-46. <https://doi.org/10.31464/jlere.528298>
- Baş, B., & Yıldız, F. İ. (2015). 2. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin okunabilirlik açısından incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 52-61. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mersinefd/issue/17396/181918>
- Benzer, A. (2020). Türkçe yapay zekâya dayalı okunabilirlik formülüne doğru bir adım. *Araştırma ve Deneyim Dergisi*, 5(1), 47-82. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/adeder/issue/55076/708220>
- Bezirci, B., & Yılmaz A. E. (2010). Metinlerin okunabilirliğinin ölçülmesi üzerine bir yazılım kütüphanesi ve Türkçe için yeni bir okunabilirlik ölçütü. *Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Fen ve Mühendislik Dergisi*, 12(3), 49-62. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/deumffmd/issue/40831/492667>
- Biçer, N., & Alan, Y. (2017). Yabancılar Türkçe öğretiminde kullanılan Yeni Hitit 3 ve İstanbul C1+ ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik düzeylerinin karşılaştırılması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(3), 1130-1139. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.328486>
- Bora, A., & Arslan, M. A. (2021). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik yönünden incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 10(1), 222-236. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/teke/issue/60878/902725>
- Bozlak, Ü. G. (2018). 2016-2017 ve 2017-2018 eğitim ve öğretim yıllarında 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerin Uzun-Çetinkaya formülü ile okunabilirlik düzeyleri. *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 6(14), 209-234. <https://doi.org/10.31126/akrajournal.357526>
- Budak, Y. (2005). Metinlerin okunabilirlik düzeyinin saptanmasına yönelik eleştirel bir bakış. *Eurasian Journal of Educational Research*, (21), 76-87. <https://search.trdizin.gov.tr/en/yayin/de-tay/50224>
- Büyükyıldız, A. (Ed.). (2021). *Ders kitaplarında okunabilirlik*. <https://ttkb.meb.gov.tr/www/yayinlarimiz/icerik/532>
- Ceylan, M., & Kırıcı, A. (2024). Türkçe ders kitaplarının okunabilirlik ve okuduğunu anlama açısından öğrenme güçlüğü bağlamında incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 13(3), 1090-1112. <https://doi.org/10.7884/teke.1485761>

- Çakıroğlu, O. (2015). İlkokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik düzeylerinin öğrenme gücü olan öğrenciler açısından değerlendirilmesi. *İlköğretim Online*, 14(2), 671-681. <https://doi.org/10.17051/ilo.2015.31984>
- Çarkıt, C., & Bahadır, H. İ. (2022). Ortaokul Türkçe ders kitapları millî mücadele ve Atatürk teması metinlerinin okunabilirlik düzeyleri üzerine bir inceleme. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 11(1), 103-111. <https://doi.org/10.30703/cije.949768>
- Çeçen, M., & Aydemir, F. (2013). Okul öncesi hikâye kitaplarının okunabilirlik açısından incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 185-194. <https://dergipark.org.tr/pub/mkusbed/issue/19554/208310>
- Çetinkaya, G. (2010). *Türkçe metinlerin okunabilirlik düzeylerinin tanımlanması ve sınıflandırılması* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Çetinkaya, G. (2020). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik özellikleri. *Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri* içinde (ss. 141-153, 5. Baskı). Pegem Akademi.
- Çıplak, G., & Balcı, A. (2022). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik özelliğinin incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (30), 170-187. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1193033>
- Çiftçi, Ö., Çeçen, M. A., & Melanlıoğlu, D. (2007). Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik açısından değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(22), 206-219. <https://dergipark.org.tr/pub/esosder/issue/6136/82304>
- Demir, M., & Çeçen, M. A. (2013). İlköğretim I-V. sınıflar Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik açısından değerlendirilmesi. *Millî Eğitim Dergisi*, 43(197), 80-94. <https://dergipark.org.tr/pub/milliegitim/issue/36167/406560>
- Divrik, D., & Ceran, D. (2022). Mustafa Orakçı'nın "Ünlülerle Bir Gün" serisinin okunabilirlik düzeyi açısından incelenmesi. *Asya Studies*, 6(19), 33-42. <https://doi.org/10.31455/asya.1018747>
- Dubay, W. H. (2004). *The principles of readability*. Impact Information
- Durmuş, T., & Çetinkaya, S. (2021). İlkokul 4. sınıf Türkçe ders kitabındaki ve Morpa Kampüs eğitim platformundaki hikâye edici metinlerin metinsellik ve okunabilirlik ölçütlerine göre değerlendirilmesi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(46), 1136-1158. <http://dx.doi.org/10.35826/ijoess.2933>
- Erdem, C. (2011). *Dil ve anlatım ders kitaplarındaki metinlerin kelime-cümle uzunlukları ve okunabilirlik düzeyleri üzerine bir değerlendirme* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Gök, B., Temizyürek, F., Baş, Ö., & Sirem, Ö. (2021). Feridun Oral's children's books' peritextual features and their text readability levels. *Turkish Journal of Education*, 10(2), 125-138. <https://doi.org/10.19128/turje.808967>
- Gökgül, M., & Bayram, B. (2022). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki serbest okuma metinlerinin okunabilirlik düzeyleri. *Asya Studies*, 6(21), 85-96. <https://doi.org/10.31455/asya.1118710>
- Güder, O., & Bilgen, M. (2021). Matematik Korsanları hikâye setinin okunabilirlik düzeyi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(60), 273-301. <https://doi.org/10.21764/maeu-efd.987203>
- Güneş, F. (2015). *Etkinliklerle hızlı okuma ve anlama* (1. Baskı). Pegem Akademi.
- Kalyoncu, R., & Memiş, M. (2024). Türkçe için oluşturulmuş okunabilirlik formüllerinin karşılaştırılması ve tutarlılık sorgusu. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 12(2), 417-436. <https://doi.org/10.16916/adad.1434650>
- Karaca, M. F. (2023). İlkokul ve ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirliklerinin incelenmesi. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 13(3), 3203-3236. <https://doi.org/10.48146/odusobiad.1249925>
- Kavun, M. (2023). Yusuf Asa'lın Patatesspor serisinde yer alan kitapların okunabilirliği. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 12(1), 178-193. <https://doi.org/10.7884/teke.5679>
- Kavun, M., & Maden, A. (2024a). Türkiye'de okunabilirlik konusunda hazırlanan tezlerin araştırma eğilimi. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 824-837. <https://doi.org/10.32321/cutad.1501929>

- Kavun, M., & Maden, S. (2024b). Türkiye’de Okunabilirlik ile İlgili Yayımlanmış Makalelerin Araştırma Eğilimleri. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 18(48), 38-57. <https://mjer.inased.org/makale/4990>
- Kayabaşı, B., Yılmaz, M., & Doyumğaç, İ. (2016). Examination of Mustafa Ruhi Sirin’s stories in terms of readability. *Adıyaman University Journal of Educational Sciences*, 6(2), 323-343. <https://doi.org/10.17984/adyuebd.306772>
- Kemiksiz, Ö. (2021). Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik düzeyleri. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(3), 973-992. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.907768>
- Mert-Lüle, E. M. (2013). The readability of the texts in the Turkish textbooks in Turkey. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(3), 87-98. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mersinefd/issue/17384/181649>
- Metin, M., Çümen, E., Aydın, Ö., Kıtır, S. & Bayraktar-Coşkun, Ş. (2024). *Türk dili ve edebiyatı 9. sınıf ders kitabı*. <https://tymm.meb.gov.tr/ders-kitapları?q=3>
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2024). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ortak metni*. https://tymm.meb.gov.tr/upload/brosur/ortak_metin.pdf
- Nunan, D. (2003). *Practical English language teaching* (1st Edition). McGraw-Hill.
- Ogur, E. (2022). 2021-2022 öğretim yılında okutulan 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik yönünden incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 11(4), 1647-1664. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/teke/issue/73952/1221117>
- Okur, A., & Arı, G. (2013). Readability of texts Turkish textbooks in grades 6, 7, 8. *Elementary Education Online*, 12(1), 202-226. <https://ilkogretim-online.org/index.php/pub/article/view/5322>
- Öncü, B. (2024). An analysis of word-sentence lengths and readability levels of texts in primary school Turkish textbooks. *Turkophone*, 11(3), 159-180. <https://doi.org/10.55246/turkophone.1605655>
- Özbek, A. B., & Ergül, C. (2018). İlkokul 4. sınıf ders kitaplarının okunabilirliklerinin değerlendirilmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 653-668. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.398401>
- Özçetin, K., & Karakuş, N. (2020). 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik yönünden incelenmesi. *Türkiye Eğitim Dergisi*, 5(1), 175-190. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkegitimdergisi/issue/54397/731948>
- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntem-bilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ogusbd/issue/10997/131612>
- Özdemir, M., & Tuti, G. (2023). Nitel araştırma desenleri: Metodolojik bir temellendirme. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 11(2), 217-235. <https://doi.org/10.57115/karefad.1331759>
- Özdemir, S. (2016). Readability status of narrative and informative texts in fifth grade Turkish textbook. *The Journal of Limitless Education and Research*, 1(1), 33-46. <https://doi.org/10.29250/sead.285475>
- Sağlam, D., İnce, M., & Eker, C. (2018). Ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitabının okunabilirlik seviyesi ve yaş düzeyine uygunluk açılarından değerlendirilmesi. *Turkish Studies Educational Sciences*, 13(11), 1139-1151. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13622>
- Sever, S. (2011). *Türkçe öğretimi ve tam öğrenme* (5. Baskı). Anı.
- Şakiroğlu, Y. (2020). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki öykülerin kelime-cümle uzunlukları ve okunabilirlik düzeyleri üzerine bir inceleme. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(6), 1827-1834. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/anemon/issue/58092/746147>
- Şimşek, Y., & Çinpolat, E. (2021). Ortaöğretim Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarının okunabilirlik özellikleri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(1), 233-250. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ataunisobil/issue/60912/737833>

- Tekşan, K., & Çinpolat, E. (2020). Miyase Sertbarut'un Kitaplarının Okunabilirlik Düzeyleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(3), 829-842. <https://doi.org/10.16916/aded.721787>
- Tekşan, K., Süğümlü, Ü., & Çinpolat, E. (2020). Readability of Turkish tales. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 16(2), 978-992. <https://doi.org/10.17263/jlls.759354>
- Temizyürek, F. (2010). Türkiye'de okuma seferberliği çerçevesinde seçilen kitapların kelime-cümle uzunlukları ve okunabilirlik açısından incelenmesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (27), 645-654. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tubar/issue/16968/177252>
- Yokuş, Y., & Örgen-Yaşar, F. (2023). 3 ve 4. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin Ateşman ve Çetinkaya-Uzun okunabilirlik formüllerine göre incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (36), 153-171. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1372336>
- Zorbaz, K. (2013). Türkçe ders kitaplarındaki masalların kelime – cümle uzunlukları ve okunabilirlik düzeyleri üzerine bir değerlendirme. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 3(1), 87-101. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/eku/issue/5445/73894>

BÖLÜM 10

YEDİ İKLİM C1-C2 DERS KİTAPLARININ OKUNABİLİRLİK BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

Ahmet KARABULUT¹

Özgür BASTABAN²

GİRİŞ

Medeniyet hafızasının en önemli yapı taşı hiç şüphesiz yazıdır. Yazının en önemli etkileşimi ise okuma anlama becerisiyledir. Çünkü yazının amacı toplumların ve medeniyetin bilgi birikimini gelecek kuşaklara aktarmaktır. Bunun aracı ise okuma ve anlama becerisidir. Okuma, ses organları ve göz yoluyla algılanan sembollerin ve işaretlerin beyin tarafından yorumlanıp anlamlandırılması sürecidir. Okuma becerisi, bireyin hem sosyal hem de akademik olarak bilgi ve deneyimlerle karşılaşmasına kapı aralar.

Metni anlama ve anlamlandırma becerisinin en temel dayanağı ise metin ve okur arasındaki etkileşimdir. Çünkü okuyucunun, anlama ve anlamlandırma sürecini sağlıklı bir biçimde sürdürebilmesi, metni oluşturan dilsel özelliklere göre şekil almaktadır. Bu durum da 'okunabilirlik' kavramı ile ilişkilidir. Çünkü okuma becerisinin yanı sıra anlama becerisinin temelinde de okunabilirlikle olan doğrudan ilişki yatmaktadır (Göçer, 2018). Okunabilirlik seviyesi aynı olmayan metinlerin okuma eğilimine yönelik olumsuzluk oluşturmaları ve bu durumun da metinlere karşı tutumu etkilemesi, metnin anlaşılmasını da bu nispette zorlaştıracaktır. Bu durum okunabilirliğin okuma ve anlama noktasında metin ve okur bağlamındaki önemini göstermektedir (İğit, 2022). Okunabilirlik formülleri metnin yapısal özelliklerinden yola çıkarak, metinleri okuma zorluklarına veya kolaylıklarına göre aşamalı olarak sınıflandırmayı amaçlayan kestirim araçlarıdır.

Metin kavramı, ana dil eğitiminin olduğu kadar Yabancı Dil Olarak Türkçe Eğitimi'nin de önemli materyallerinden biridir. Metin kavramının önemi, Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni'nde "Dilsel iletişimin her türlü hareketinde

¹ Doç. Dr., Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi, ahmetkarabulut@bayburt.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-2577-841X

² Arş. Gör., Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi, ozgurbastaban@bayburt.edu.tr, ORCID iD: 0009-0005-3386-5072

defleyen ve Türkçe'nin dil özelliklerine uygun olarak geliştirilmiş bir diğer formül olan Bezirci-Yılmaz (2010) formülüne göre yapılan değerlendirmede C1 kitabında yer alan metinlerin ciddi bir kısmının lisans ve ileri akademik düzeyde; C2 kitabındakilerin ise daha yüksek oranda akademik düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu tespit, kitapların dil kullanıcılarına yönelik bilişsel yükü aşamalı şekilde artırdığını ve öğrencilerin akademik okuryazarlığa geçişini destekleyen bir süreç sunduğunu göstermektedir. Benzer şekilde, Çetinkaya Uzun (2010) formülüyle yapılan incelemelerde de her iki düzeydeki metinlerin genel anlamda orta ve zor ulamlarda yer aldığını göstermektedir. Metin zorluklarının düzeylerle isabetli olması kitapların gerek Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Programı gerekse Yabancılar Türkçe Öğretimi Programı'nın hedefleri ve sunduğu ölçütlerle uyduğunu ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca ortalama sözcük ve cümle uzunlukları da incelendiğinde metinlerin dengeli bir dağılım sergilediği, C2 seviyesinde ortalama uzunlukların nispeten daha yüksek olduğu görülmektedir.

Bütün bu incelemeler ışığında Yedi İklim setinin belirlenmiş dil düzeyleriyle uyumlu biçimde yapılandırıldığı ve okuma becerilerinin gelişimini destekleyen etkili bir araç olduğu sonucuna ulaşılabilir.

KAYNAKLAR

- Akbaş, B. & Aksoy, E. (2024). Sevim Ak hikâyelerinin okunabilirlik açısından değerlendirilmesi. *Nizip Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 62-73.
- Ateşman, E. (1997). Türkçede okunabilirliğin ölçülmesi. *Dil Dergisi*, 58, 71-74.
- Benjamin, R. G. (2012). Reconstructing readability: recent developments and recommendations in the analysis of text difficulty. *Educational Psychology Review*, 24(1), 63-88.
- Bormuth, J. R. (1969). *Development of readability analysis. Final Report*. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED029166.pdf>.
- Creswell, J. W. & Miller, D. L. (2000). Determining validity in qualitative inquiry. *Theory Into Practice*, 39(3), 124-130.
- Çepni, S., (2014). Bilim, Fen, Teknoloji Kavramlarının Eğitim Programlarına Yansımaları. S. Çepni (Ed). *Kuramdan Uygulamaya Fen ve Teknoloji Öğretimi*. Pegem Akademi.
- Çetinkaya, G. (2010). *Türkçe metinlerin okunabilirlik düzeylerinin tanımlanması ve sınıflandırılması* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- DuBay, W. H. (2004). *The principles of readability*. Impact Information.
- Göçer, A. (2018). *Türkçe öğrenme ve öğretim yaklaşımları*. Pegem Akademi Yayınları.
- Güneş, F. (2013). Türkçede metin öğretimi yerine metinle öğrenme. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (11), 603-637
- İğit, A. (2022). Resimli kitaplarda tipografi kullanımı: okunaklılık ve okunabilirlik üzerinden bir içerik analizi. *Medeniyet Sanat Dergisi*, 8(2), 187-206.
- Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Newberry Park.
- Meriam, S. B. (2009). *Qualitative research: a guide to desing and implementation*. Jossey-Bass.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2009). *Diller için Avrupa ortak başvuru metni öğrenme, öğretme, değerlendirme*. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. http://www.dilbilimi.net/ab_diller_icin_ortak_avrupa_basvuru_metni_meb_tarafindan.pdf.

- Okur, A. & Arı, G. (2013). 6, 7, 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirliği. *İlköğretim Online*, 12(1), 202-226.
- Patton, M. Q. (2014). *Qualitative research & evaluation methods: integrating theory and Practice*. Sage publications.
- Rye, J. (1982). *Cloze procedures and the teaching of reading*. Heineman Educational,
- Teddle, C. & Tashakkori, A. (2009). *Foundations of mixed method research: integrating quantitative and qualitative approaches in the social and behavioural sciences*. Sage publication.
- Temur, T. (2003). Okunabilirlik (readability) kavramı. *TÜBAR*, 13, 169-180.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2006). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 2(2), 113-118.

BÖLÜM 11

MERT ARIK'IN ÇOCUK KİTAPLARININ OKUNABİLİRLİK YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ¹

Ömer BATMAZ²

GİRİŞ

Okuma, eğitime önem verilen toplumlarda kişisel gelişimin vazgeçilmez bir unsuru olup hayat boyu devam eden bir faaliyet olarak kabul edilmektedir. İnsanların okumanın ana materyali olan kitaplar sayesinde düşünüp fikirlerini geliştirdiklerini belirten Kaplan (1988), kitapların birer düşünce makinesi olduğunu ileri sürmektedir (s. 156). İnsanlar hayatlarına düşünerek yön vermektedir. Düşüncelerimizin oluşumunu dolayısıyla da hayatımızın niteliğini okuduğumuz kitaplar belirlemekte veya etkilemektedir. Bu bakımdan kitap okuma insan hayatında özel bir önem arz etmektedir. Bu durum okumanın ilk başladığı ilkokul yıllarında ise daha kritik bir öneme sahiptir. Çiftçi ve Temizyürek (2008) tarafından ilkokul seviyesindeki öğrencilerin okuma alışkanlığı kazandırılmak suretiyle okuma becerisi gelişmiş, eleştiren, tartışan, düşünen, anlayan, önceki bilgileri ile okudukları kitaplar arasında bağlantı kurarak özgün anlamlara ulaşan okuyucu olmalarının hedeflendiği belirtilmektedir. İnsanlardaki okuma alışkanlığı ve sevgisi arttıkça okunan kitap sayısı ve türü da artacaktır. Böylece doğduğu anda ana dile maruz kalan insanın dil öğrenimi ve entelektüel birikimi de zenginleşecektir.

Temel dil becerilerinden biri olan okumanın ana malzemesini kitaplar oluşturmaktadır. Kitap okuma becerisi ise erken yaşlarda çocuklara kazandırılmak suretiyle geliştirilmektedir. Çocukların ilkokul çağından itibaren kitaplarla ilişkisi başlayıp hayatlarının geri kalanında devam etmektedir. Kitapla olan bağın güçlenmesinde eserlerin biçimsel özelliğinin yanında okunabilirliği de belirleyici olmaktadır. Öğrencilere okuma alışkanlığı ve sevgisi kazandırmak için aile ve öğretmenlerin hususi gayret etmesi gerektiğini belirten Johnson (2017) yaşı küçük öğrencilerin kitabı okuyamaması veya anlayamaması gibi durumların olumsuz etki yapması sebebiyle yönlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu olumsuz

¹ Bu araştırma, yazarın seminer dersi kapsamında hazırladığı rapordan üretilmiştir.

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Bayburt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Türkçe Eğitimi BD, batmaz69omer@gmail.com, ORCID iD: 0009-0004-1098-2033

KAYNAKLAR

- Arı, S. (2025). Hayat bilgisi doktora tez özetlerinin okunabilirliği üzerine bir değerlendirme. *Ege Eğitim Dergisi*, 26(2), 246-261. <https://doi.org/10.12984/egedfd.1503395>
- Arık, M. (2024). *Ayvayı yedik müzesi* (7. baskı). Timaş.
- Arık, M. (2024). *Benim zürafam uçabilir* (60. baskı). Timaş.
- Arık, M. (2024). *Bu kadar tantana yeter* (25. baskı). Timaş.
- Arık, M. (2024). *Çantamdan fil çıktı* (15. baskı). Timaş.
- Arık, M. (2024). *Dinozorun saklandığı yer* (4. baskı). Timaş.
- Arık, M. (2024). *Kırmızı yanak-güneşini arıyor* (8. baskı). Uçan At.
- Arık, M. (2024). *Naneyi yedik lokantası* (3. baskı). Timaş.
- Arık, M. (2024). *Robonlar-bir kaçış operasyonu*. Timaş.
- Arık, M. (2024). *Süper böcek kıtık* (3. baskı). Uçan At.
- Arık, M. (2024). *Uzaya giden tren* (19. baskı). Timaş.
- Arık, M. (2025). *Hapı yuttuk eczanesi*. Timaş.
- Ateşman, E. (1997). Türkçede okunabilirliğin ölçülmesi. *Ankara Üniversitesi TÖMER Dil Dergisi*(58), 71-74.
- Bahşi, N. ve Gencer, G. (2024). Mert Arık'ın çocuk kitaplarının yaratıcılık bağlamında incelenmesi. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 1-13.
- Çetinkaya, G. ve Uzun, L. (2010). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik özellikleri. *Türkçe Ders Kitabı Çözümlemeleri*. Pegem Akademi.
- Çiftçi, Ö. ve Temizyürek, F. (2008). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama becerilerinin ölçülmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Dergisi*, 5, 109-129.
- Divrik, D. ve Ceran, D. (2022). Mustafa Orakçı'nın "Ünlülerle bir gün" serisinin okunabilirlik düzeyi açısından incelenmesi. *Asya Studies*, 6(19), 33-42.
- Johnson, A. P. (2017). *Okuma ve yazma öğretimi*. Pegem A Akademi.
- Kaplan, M. (1988). İdeal öğretmen. Mehmet Kaplan'dan seçmeler II. İ. Enginün & Z. Kerman (ed.), *Kültür ve Turizm Bakanlığı*.
- Karabulut, A., & Turan, L. (2021). Süreçsel modele dayalı etkinliklerin öğrencilerin okuduğunu anlama becerilerine etkililiğinin karma yöntem araştırması ile incelenmesi. *EKEV Akademik Dergisi*, (87), 1-18.
- Karabulut, A. (2022). İlk okuma yazma döneminde karşılaşılan sorunların sesli okuma ve yazmaya etkisine yönelik öğretmen görüşlerinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 9(18), 98-108.
- Karasar, N. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar ilkeler teknikler* (32 baskı.). Nobel.
- Kavun, M. (2023). Yusuf Asal'ın patatespor serisinde yer alan kitapların okunabilirliği. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 12(1), 178-193.
- Kavun, M. (2024). Sınıf öğretmenlerinin ilköğretim 4. sınıf öğrencileri için önerdikleri kitaplar. *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(3), 414-426.
- Kavun, M. ve Maden, S. (2024). Türkiye'de okunabilirlik ile ilgili yayımlanmış makalelerin araştırma eğilimleri. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 18(48), 38-57.
- Kayabaşı, B., Yılmaz, M. ve Doyumğaç, İ. (2016). Mustafa Ruhi Şirin hikâyelerinin okunabilirlik açısından incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 323-343
- Klare, G. R. (1963). *The measurement of readability*. Iowa State University Press.
- Mc Laughlin, G. H. (1969). Grading-a new readability formula. *Journal of reading*, 12(8), 639-646.
- Sever, S. (2008). *Çocuk ve edebiyat* (4 baskı). TÜDEM.
- Ünalın, Ş. (2017). *Türkçe öğretimi*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10 baskı). Seçkin.